

الزامات تحقق هدف‌گذاری برنامه هفتم پیشرفت در خصوص جذب ۳۲۰ هزار دانشجوی خارجی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۱۲/۵

شماره مسلسل:

۲۱۳۹۲

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

الزامات تحقق هدف‌گذاری برنامه هفتم پیشرفت در خصوص جذب ۳۲۰ هزار دانشجوی خارجی

نوع گزارش: طرح / لایحه □، راهبردی ■، نظارتی □، پیش‌نویس قانونی □

نام دفتر:

مطالعات فرهنگی و آموزش (گروه آموزش عالی و تحقیقات و فناوری)

تهیه و تدوین:

حمزه حاجی عباسی

مدیر مطالعه:

حسین نصیری

ناظر علمی:

موسی بیات

ناظر علمی خارج از مرکز:

جعفر رازقی (معاون سابق بورس و امور دانشجویان خارج سازمان امور دانشجویان)

اظهار نظر کنندگان خارج از مرکز:

کوروش جعفریان (عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران)، احمد سعیدی (عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی)، محمدعلی ربانی (مدیر کل توسعه همکاری‌های علمی و دانشگاهی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی)، حمیدرضا حدادپور (رئیس مرکز امور بین‌الملل نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها)، محمودرضا دلاور (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)، محمدرضا نریمانی (معاون مرکز خدمات آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی)

گرافیک و صفحه آرایی:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

زهره عطاردی

واژه‌های کلیدی:

۱. برنامه هفتم پیشرفت
۲. دانشجویان خارجی
۳. وزارت علوم
۴. وزارت بهداشت
۵. دانشگاه

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۴/۰۱/۳۰

فهرست مطالب

۶	چکیده.....
۷	خلاصه مدیریتی.....
۹	۱. مقدمه.....
۱۰	۲. چارچوب مفهومی پژوهش.....
۱۲	۳. مطالعات موردی.....
۱۲	۳-۱. مروری بر وضعیت کشور ایران در جذب دانشجویان خارجی.....
۱۷	۳-۲. مروری بر وضعیت کشور ترکیه در جذب دانشجویان خارجی.....
۲۰	۳-۳. مروری بر وضعیت کشور روسیه در جذب دانشجویان خارجی.....
۲۳	۴. جمع‌بندی.....
۲۷	منابع و مآخذ.....

فهرست جداول

۱۱	جدول ۱. مقایسه دو رویکرد نسبتاً متضاد در جذب دانشجو.....
۱۲	جدول ۲. تعداد مراکز علمی دارای مجوز پذیرش دانشجوی خارجی.....
۱۳	جدول ۳. آیین‌نامه‌ها و مصوبات شورای راهبردی سیاستگذاری دانشجویان خارجی.....
۱۴	جدول ۴. هدف پنج‌ساله دانشگاه تهران.....
۱۶	جدول ۵. مصوبات معطل مانده در حوزه دانشجویان بین‌الملل.....
۲۳	جدول ۶. مقایسه شاخص‌های سه کشور ایران، ترکیه و روسیه.....
۲۴	جدول ۷. مصوبات معطل مانده در حوزه دانشجویان بین‌الملل.....

فهرست شکل‌ها

۱۰	شکل ۱. چارچوب مفهومی پژوهش.....
۱۲	شکل ۲. نمودار روند رشد دانشجویان خارجی در ایران.....
۱۷	شکل ۳. نمودار روند رشد تعداد دانشجویان خارجی در ترکیه.....
۲۱	شکل ۴. نمودار روند رشد تعداد دانشجویان خارجی در روسیه.....

الزامات تحقق هدف‌گذاری برنامه هفتم پیشرفت در خصوص جذب ۳۲۰ هزار دانشجوی خارجی

Doi: [10.22034/mrc.report.21392](https://doi.org/10.22034/mrc.report.21392)

چکیده

در جدول (۲۱) ماده (۹۳) برنامه هفتم پیشرفت بر جذب ۳۲۰ هزار دانشجوی خارجی تأکید شده است. در این مطالعه با هدف بررسی الزامات و اقتضائات جذب ۳۲۰ هزار دانشجوی خارجی مطالعه شد. برخی از چالش‌ها موجود مشتمل بر دیوان‌سالاری ارتباطات بین‌المللی دانشگاهیان، نداشتن راهبرد جامع بازاریابی، عدم حضور دانشگاه‌ها در شوراهای عالی سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی دانشجویان خارجی و عدم مشارکت دستگاه‌ها و نهادهای فرهنگی در طراحی و اجرای برنامه‌های فرهنگی مخصوص این دانشجویان است. با هدف فراهم‌سازی بستر جذب ۳۲۰ هزار دانشجوی خارجی اصلاحات نهادی و پیشنهادهای سیاستی ارائه شد.

اتخاذ رویکرد ترکیبی از درآمدزایی، قدرت نرم فرهنگی و توسعه علمی به عنوان رویکرد اصلی کشور در جذب دانشجوی خارجی پیشنهاد راهبردی این مطالعه است. مواردی همچون حضور نماینده دانشگاه‌های فعال در شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیرایرانی به منظور کاهش شکاف بین سطح سیاست‌گذاری و اجرا؛ حضور نهادهای ذی‌ربط از جمله شهرداری‌ها، وزارت کشور، وزارت میراث فرهنگی و گردشگری، صدا و سیما، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در کارگروه‌های پذیرش و رصد، ارزیابی و نظارت و شورای فرهنگی دانشجویان غیرایرانی با هدف هماهنگی بیشتر بین دستگاهی در جهت ارائه خدمات لازم به دانشجویان خارجی، افزایش تعداد دانشجویان بورسیه با مشارکت صنایع و نهادهای غیردولتی در تأمین هزینه بورس‌های تحصیلی، صدور مجوز استفاده از حساب ارزی و بهره‌گیری از رمزارز به دانشگاه‌های برتر و فراهم‌سازی زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری همچون سرورهای مناسب، شبکه امن و پایدار و رابط کاربری پیشرفته، محتوای دروس الکترونیکی و راهبران آموزش دیده برای ارائه آموزش الکترونیک با کیفیت، بخشی دیگر از پیشنهادهای این گزارش است.

شرح / بیان مسئله

با توجه به اینکه در حال حاضر (۱۴۰۴) تعداد دانشجویان خارجی در ایران حدود ۶۰ هزار نفر است [۱]؛ هدف جذب ۳۲۰ هزار دانشجوی خارجی (حضور و الکترونیکی) تا پایان برنامه هفتم پیشرفت (۱۴۰۷-۱۴۰۳) یک هدف چالشی و انگیزه‌بخش است که سهم وزارت علوم ۶۵ درصد، بهداشت ۱۵ و دانشگاه آزاد اسلامی ۲۰ درصد تعیین شده است. به نظر می‌رسد که هدف‌گذاری جذب ۳۲۰ هزار دانشجوی خارجی؛ الزامات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی جدیدی برای مجریان از جمله وزارتین علوم و بهداشت و دانشگاه‌ها در این رابطه پیش خواهد آورد. در این گزارش با اتکا به الگوی مفهومی چهار بُعدی مشتمل بر بستر و زمینه، دلایل و رویکردها، راهبردها و اقدامات و بازیگران و ذی‌نفعان به بررسی الزامات جذب دانشجوی بین‌المللی پرداخته شده است.

نقطه نظرات / یافته‌های کلیدی

الف) آسیب‌شناسی وضعیت ایران

■ **معطل ماندن اجرای ۱۳ مصوبه مهم در حوزه دانشجویان بین‌الملل:** در طی ۴ سال اخیر ۱۳ مصوبه در قالب آیین‌نامه و شیوه‌نامه توسط شورای راهبردی سیاست‌گذاری دانشجویان خارجی در موضوعات تأسیس کانون دانش‌آموختگان بین‌المللی، صدور ویزا، فرصت‌های مطالعاتی کوتاه‌مدت مهارتی و کاربردی، بورس بین‌دولتی، نحوه برگزاری کلاس‌های تقویتی و ... تصویب و برای اجرا ابلاغ شده که بررسی این گزارش نشان داد، این مصوبات در زمان مقرر اجرا نشده است.

■ **نداشتن راهبرد جامع بازاریابی:** تاکنون راهبرد بازاریابی جامعی که نقش هر یک از دستگاه‌ها (نهاد مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، وزارتین علوم و بهداشت، شهرداری‌ها، وزارت کشور، وزارت میراث و گردشگری، وزارت امور خارجی و ...) را در زیست‌بوم جذب دانشجوی بین‌المللی مشخص نماید و روش‌های گوناگون بازاریابی را منسجم و هماهنگ کند، طراحی نشده است.

■ **دیوان‌سالاری و زمان‌بر بودن ارتباطات بین‌المللی دانشگاهیان:** دیوان‌سالاری و زمان‌بر بودن تأییدات لازم برای حضور میهمانان علمی در ایران و سفرهای خارجی استادان ایرانی چهره منفی از دیپلماسی علمی به نمایش می‌گذارد.

■ **عدم حضور دانشگاه‌ها در شوراهای عالی سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی:** در حال حاضر فقط دو دانشگاه (آزاد اسلامی و جامعه المصطفی‌العالمیه) در این شورا عضویت دارند. لذا عدم حضور دانشگاه‌ها در سیاست‌گذاری (به‌خصوص دانشگاه‌های برتر) باعث ایجاد شکاف بین نظرات سیاست‌گذاران و مجریان شده است.

■ **عدم تعامل مؤثر با دستگاه‌های ذی‌ربط در کارگروه‌های اجرایی مربوط به مسائل دانشجویان خارجی:** در کارگروه‌های مربوطه (کارگروه پذیرش، رصد، ارزیابی و نظارت و شورای فرهنگی) نهاد‌های مثل شهرداری‌ها، وزارت کشور، وزارت میراث فرهنگی و گردشگری و ... که در بهبود شرایط زیست و اقامت، اشتغال پارموقت، فعالیت‌های فرهنگی دانشجویان بین‌المللی تأثیرگذار هستند؛ حضور ندارند.

■ **عملیاتی نشدن برخی از مصوبات موجود در آیین‌نامه‌های شوراهای عالی سیاست‌گذاری کلان برای دانشجویان خارجی:** از جمله می‌توان به تأسیس کانون دانش‌آموختگان (موضوع ماده (۵) آیین‌نامه تسهیل جذب دانشجویان بین‌المللی)، آماده‌سازی بستر الکترونیک جهت دسترسی سازمان‌های معرف به وضعیت تحصیلی دانشجویان بورسیه (موضوع بند «۹» ماده (۱۳) آیین‌نامه اعطای بورس تحصیلی به دانشجویان غیرایرانی)، تدوین شیوه‌نامه اجرایی دوره‌های کوتاه‌مدت مهارتی و کاربردی (موضوع بند «۷» ماده (۷) آیین‌نامه بورس کوتاه‌مدت؛ فرصت تحقیقاتی و دوره‌های کوتاه‌مدت) اشاره کرد.

■ **عدم مشارکت دستگاه‌ها و نهاد‌های مهم کشور در برنامه‌ریزی فرهنگی دانشجویان خارجی:** در حال حاضر بیشتر مسئولیت

برنامه‌های فرهنگی با نهاد مقام معظم رهبری در دانشگاه‌هاست و دیگر نهادهای درگیر در جذب دانشجویان بین‌المللی (همچون وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، شهرداری‌ها و وزارت میراث فرهنگی و گردشگری) در طراحی و اجرای فعالیت‌های فرهنگی مشارکت ندارند. این موضوع علاوه بر اینکه تنوع برنامه‌ها را کاهش داده باعث مشکل تأمین و تخصیص امکانات و بودجه‌های لازم شده است.

ب) درس‌هایی از مطالعه سیاست‌های دو کشور ترکیه و روسیه در جذب دانشجوی خارجی

■ **ترکیه** با عضویت در آموزش عالی اتحادیه اروپا، اجرای برنامه اروپایی اراسموس (تبادل دانشجو و استاد)، تأسیس شورای عالی ترک‌های خارج از کشور با هدف جذب نخبگان و دانشجویان ترک، اعطای بورس دولتی دانشجویان خارجی با اولویت کشورهای همسایه، اسلامی و ترک‌زبان و ... اقدامات مناسبی در حوزه دانشجویان خارجی انجام داده است.

■ آموزش عالی روسیه در دهه ۱۹۹۰ به تجاری‌سازی روی آورد؛ اما پس از آشکار شدن مشکلات و ضعف‌های آن، در سال اخیر به رویکردهای ترکیبی از نفوذ استراتژیک در کشورهای شوروی سابق و تعامل با آموزش عالی اتحادیه اروپا و ارتباط دانشگاه با صنعت از طریق پروژه‌های فناوری بزرگ و ارائه گسترده بورس‌های تحصیلی، دانشجویان خارجی زیادی را به کشور خود جذب کرده است.

پیشنهاد راهکارهای تقنینی، نظارتی یا سیاستی

■ **اتخاذ رویکرد ترکیبی از درآمدزایی، قدرت نرم فرهنگی و توسعه علمی** به عنوان رویکرد اصلی بین‌المللی شدن آموزش عالی ایران؛ زیرا تغییر جهت ناگهانی از گفتمان «فرهنگی انقلاب اسلامی» به گفتمان «اقتصادی درآمدزایی» در جذب دانشجویان خارجی می‌تواند خسارت بار باشد.

■ **تمرکز بر ارتباطات بین‌المللی از نوع جنوب- جنوب**؛ از جمله تعاملات سیاسی و اقتصادی با کشورهای پرجمعیت منطقه (پاکستان، هند و مصر) و کشورهای فلات فرهنگی ایران (آسیای مرکزی و قفقاز) از اهمیت زیادی برخوردار است.

■ **فراهم‌سازی زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری** لازم (از جمله سرورهای مناسب، شبکه امن و پایدار و رابط کاربری پیشرفته، محتوای دروس الکترونیکی و راهبران آموزش دیده) برای ارائه آموزش الکترونیک با کیفیت؛

■ **حضور موردی نمایندگان دستگاه‌هایی ذی‌ربط** (وزارت صمت، گردشگری و میراث فرهنگی، کشور، بانک مرکزی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، سازمان برنامه و بودجه، صدا و سیما، نیروی انتظامی و شهرداری) در کارگروه‌های پذیرش و رصد، ارزیابی و نظارت و همچنین شورای فرهنگی؛

■ **تدوین آیین‌نامه جامع بازاریابی** توسط شورای عالی مدیریت و برنامه‌ریزی و توجه به مشارکت سازمان‌های دولتی و خصوصی. آیین‌نامه باید به استفاده از فضای مجازی، تنوع‌بخشی کشورهای هدف و انسجام بین‌دستگاهی توجه ویژه داشته باشد.

■ **تهیه شیوه‌نامه تفاهم‌نامه‌های بورس بین‌دولتی** طبق بند «۲» ماده (۹) آیین‌نامه بورس تحصیلی، شیوه‌نامه اجرایی دوره‌های کوتاه‌مدت مهارتی و کاربردی طبق بند «۷» ماده (۷) آیین‌نامه بورس کوتاه‌مدت؛ فرصت تحقیقاتی و دوره‌های کوتاه‌مدت و تهیه شیوه‌نامه آموزش مجازی زبان فارسی طبق بند «۱۳» ماده (۶) آیین‌نامه نحوه صدور مجوز و ارزیابی مراکز آفا؛

■ **برگزاری برنامه‌های ملی همچون جایزه ثریا، جشنواره فرهنگ ملل، مسابقات فرهنگی و ورزشی؛**

■ **تسهیل فرایندهای مالی و ارزی دانشگاه‌های دولتی** و صدور مجوز استفاده از حساب ارزی و بهره‌گیری از رمزارز به دانشگاه‌های برتر؛

■ **معرفی و تبلیغ هر چه بیشتر مزایای** در نظر گرفته شده همچون اقامت ویژه، مجوز اشتغال، خدمات بانکی و مجوز خروج و مراجعات مکرر در دو تسهیل جذب دانشجویان بین‌المللی (تیرماه ۱۴۰۳) و آیین‌نامه نخبگان غیرایرانی (۱۴۰۱) توسط سازمان صدا و سیما، سازمان امور دانشجویان، بنیاد نخبگان و معاونت علمی و فناوری (سازمان توسعه همکاری‌های علمی و فناوری).

۱. مقدمه

طبق جدول (۲۱) فصل بیستم (ماده (۹۳)) قانون برنامه هفتم پیشرفت (۱۴۰۳-۱۴۰۷) تعداد دانشجویان خارجی (حضوری و الکترونیکی) در ایران در پایان برنامه باید به عدد ۳۲۰ هزار نفر برسد. تعیین این هدف در رقابت با دیگر کشورهای منطقه و جهان می‌تواند برای دانشگاه‌ها انگیزه‌بخش باشد و به ارتقای کیفیت آموزش عالی ایران و گردش مالی آنها کمک کند. با این حال، رسیدن به این هدف نیازمند مقدمات و الزاماتی است. بین‌المللی‌سازی آموزش عالی در ایران سابقه زیادی ندارد. بررسی مستندات نشان می‌دهد که اولین تلاش‌ها برای جذب تعداد محدودی از دانشجویان خارجی به دهه ۱۳۶۰ و تأسیس دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین برمی‌گردد که به دلیل جنگ تحمیلی و شرایط دیگر، تعداد دانشجویان پذیرش شده کمتر از ۳۰۰ نفر بود [۲]. از دهه ۱۳۸۰ به بعد هم‌زمان با موج جدید بین‌المللی شدن آموزش عالی در سطح جهانی؛ بر جذب دانشجویان خارجی در قوانین برنامه‌ها و اسناد سیاستی متعددی تأکید شد. از جمله می‌توان به ماده (۳۵) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷؛ ماده (۱۸) قانون الحاق برخی از مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۴/۸/۲۵، اقدام ملی (۱) از راهبرد کلان (۹) نقشه جامع علمی کشور (۱۳۸۹)، ماده (۱۶) و ماده (۲۰) برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۴-۱۳۹۰) اشاره کرد. هدف‌گذاری صریح جذب دانشجوی خارجی معادل ۱,۸ درصد از جمعیت دانشجویان ایرانی در جدول (۱۱) برنامه ششم توسعه (۱۴۰۰-۱۳۹۶) و تدوین سند جامع روابط بین‌المللی (۱۳۹۶) یک عزم جدی برای جذب تعداد قابل توجه دانشجوی بین‌المللی بود [۳]. در سال ۱۳۹۹ به منظور هماهنگی و انسجام دستگاه‌های متولی این حوزه «شورای راهبردی سیاست‌گذاری کلان برای دانشجویان خارجی» طبق مصوبات (۵۷۸) و (۶۱۰) شورای عالی انقلاب فرهنگی تشکیل شد و تمامی امور مربوط به دانشجویان خارجی تحت نظر این شورا و نهادهای ذیل آن قرار گرفت.

با تلاش‌های انجام شده توسط دستگاه‌های متولی، تعداد دانشجویان خارجی در ایران در سال‌های اخیر به حدود ۶۰ هزار نفر رسیده است (البته در دوران کرونا با استفاده از ظرفیت آموزش مجازی این تعداد تا حدود ۹۴ هزار نفر هم رسید). با توجه به هدف‌گذاری انجام شده در برنامه هفتم پیشرفت به نظر می‌رسد دستیابی به هدف ۳۲۰ هزار نفری برای ۴ سال پیش رو نیازمند تحول رویکردی و نهادی در آموزش عالی و دستگاه‌های مرتبط با دانشجویان خارجی است. هدف این گزارش بررسی و شناسایی اقتضانات جذب دانشجوی خارجی با توجه به وضعیت سیاسی-اجتماعی، اقتصادی، رویکردهای تعاملات بین‌المللی، بافت نهادی و سیاستی امروز کشورمان است. از این رو در ادامه به دنبال پاسخ به سه سؤال زیر هستیم.

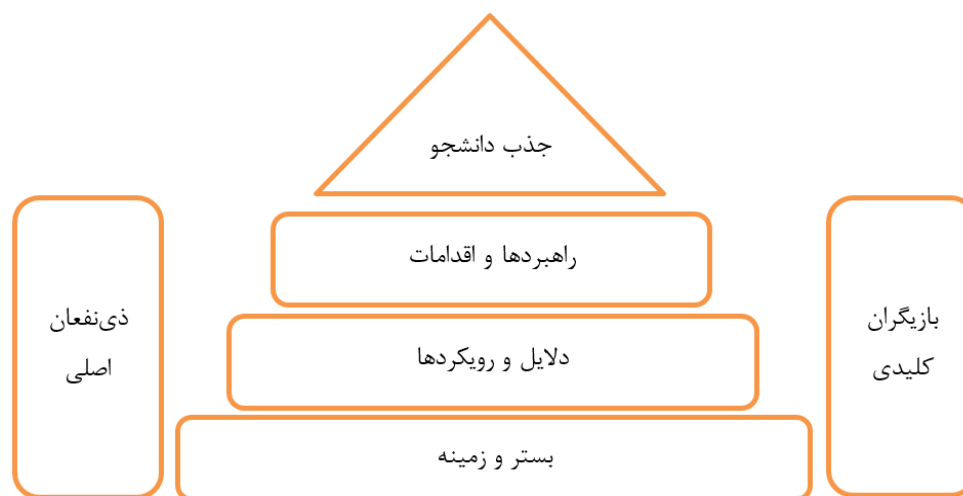
- وضعیت ایران در زمینه سیاست‌ها و برنامه‌های جذب دانشجویان بین‌المللی چیست؟
- در کشورهای مشابه، چه اقداماتی برای افزایش جذب دانشجویان صورت گرفته است؟
- چه راهبردها و اقداماتی برای جذب حداکثر دانشجوی خارجی در ایران می‌توان انجام داد؟

۲. چارچوب مفهومی پژوهش

بین‌المللی شدن آموزش عالی از اوایل قرن بیست و یکم مورد توجه ویژه قرار گرفته است. در یک تعریف ساده و فراگیر بین‌المللی شدن آموزش عالی، یعنی اینکه امور آموزشی، پژوهشی، اداری و نهادی دانشگاه و همچنین توانمندی استادان، دانشجویان و کارمندان در جهت تعامل بیشتر با دیگر کشورها و دانشگاه‌ها در سطح منطقه و جهان باز آرای شود. ابعاد بین‌المللی شدن آموزش عالی را می‌توان در بین‌المللی شدن برنامه درسی، تأسیس شعب دانشگاهی در کشورهای دیگر، همکاری‌های پژوهشی، افزایش تعاملات و تبادلات بین‌المللی و... دنبال کرد. دیدگاه جدیدتر به بین‌المللی شدن آموزش عالی؛ تأکید بیشتری بر بین‌المللی شدن در خانه^۱ دارد که به جنبه‌های بین‌المللی در دانشگاه‌های داخل کشور می‌پردازد [۴]. در این رویکرد، از جذب دانشجویان خارجی به عنوان یکی از مهم‌ترین و کاراترین روش‌های بین‌المللی شدن آموزش عالی نام برده شده است. پذیرش دانشجویان خارجی، علاوه بر تأمین مالی دانشگاه، باعث افزایش شهرت جهانی آن شده و می‌تواند کیفیت علمی و آموزشی آن را به سطح جهانی ارتقا دهد و همچنین در توسعه توانمندی‌های دانشجویان و اشتغال آینده آنها اثر مستقیم گذارد [۵]. در این پژوهش برای بررسی شرایط جذب دانشجویان خارجی ابتدا مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر در بین‌المللی شدن آموزش عالی از پیشینه پژوهش استخراج شد [۶-۸]؛ که در ادامه توضیح کوتاهی در مورد این مؤلفه‌ها داده می‌شود (شکل ۱).

شکل ۱. چارچوب مفهومی پژوهش [۶-۸]

الف) بستر و زمینه: بستر و زمینه به شرایط نسبتاً پایدار و تاریخی از حوزه‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور اشاره دارد. این مؤلفه، اساس و زیربنای خردمایه سیاست^۲ است و در شکل‌گیری چشم‌انداز بلندمدت تعاملات بین‌المللی و ساختار نهادی آموزش عالی در کشورها مؤثر است [۹]. در نتیجه، اجماع بازیگران نهادی در فهم مشترک از خردمایه سیاست‌های بین‌المللی‌سازی ضروری است.

1. Internationalization at Home
2. Policy Rationality

جدول ۱. مقایسه دورویکرد نسبتاً متضاد در جذب دانشجو

شاخص‌ها	رویکرده	رویکرد الف	رویکرد ب
اولویت اصلی جذب	مرجعیت سیاسی، علمی و تمدنی	درآمدزایی برای دانشگاه، رقابت جهانی	
نقش دولت	دخالت مستقیم	حداقل دخالت	
روش جذب دانشجو	جذب هدفمند، دیپلماسی علمی	برندینگ دانشگاه و تبلیغات	
زبان آموزش	تنوع زبان، تأکید بر زبان ملی	تدریس به زبان واسط (انگلیسی)	
منابع آموزش	تدریس منابع بومی و جهانی	تدریس منابع جهانی	
رفاه دانشجویی	خدمات با حمایت دولتی	خدمات با نرخ آزاد	
هدف از پژوهش	حل مسائل ملی یا منطقه‌ای	پژوهش در مرزهای علم جهانی	
سیاستگذاری	متمرکز (نهادهای دولتی)	غیرمتمرکز (دانشگاه‌های برتر)	

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

در زمینه جذب دانشجوی خارجی می‌توان دورویکرد متضاد در مداخله دولت را شناسایی کرد (جدول ۱) که بنیاد تاریخی و نظری آن در رویکردهای شمال-جنوب؛ مرکز-پیرامون؛ متمرکز-غیرمتمرکز و یا بازارمحور-دولت محور به حکمرانی آموزش عالی قابل بررسی است [۹-۱۲]. لذا می‌توان طیفی را در نظر گرفت که یک طرف آن دخالت کامل و طرف دیگر آن عدم مداخله دولت است. معمولاً در کشورهای پیشرفته که بسیاری از مؤلفه‌های بین‌المللی شدن دانشگاه در طول زمان شکل گرفته‌اند-دولت به‌طور مستقیم دخالت نمی‌کند؛ اما در کشورهایی که در جذب دانشجویان خارجی تازه‌وارد هستند و یا ملاحظات فرهنگی دارند رویکرد مداخله دولتی و برنامه‌ریزی متمرکز اولویت دارد.

ب) دلایل و رویکردها: هر کشور به دلایل گوناگونی به سمت بین‌المللی شدن گام برمی‌دارد. از جمله می‌توان به دلایل علمی و دانشگاهی (پژوهش علمی، کسب اعتبار جهانی و افزایش کیفیت)؛ سیاسی (امنیت ملی، هویت ملی و منطقه‌ای، صلح و درک متقابل، دیپلماسی علمی) اقتصادی (درآمد مالی، بازار کار جهانی، توسعه منابع انسانی و رشد اقتصادی) و فرهنگی-اجتماعی (درک فهم بین فرهنگی و توسعه اجتماعی) اشاره کرد [۱۳]. کشورها می‌توانند هم‌زمان به چند دلیل متفاوت در جهت بین‌المللی شدن گام بردارند. رویکردهای منتخب نیز نشان‌دهنده اولویت‌های هر کشور در جهت بین‌المللی شدن آموزش عالی است. برخی از پژوهشگران، چهار رویکرد اصلی در بین‌المللی شدن آموزش عالی را شامل (رویکرد فعالیت‌های محدود؛ رویکرد ارتقای شایستگی کارکنان؛ رویکرد سازمانی و رویکرد ارتقای تمامی فرایندهای دانشگاهی به سطح بین‌المللی) می‌دانند [۶]؛ اما برخی دیگر، رویکردهای بین‌المللی شدن آموزش عالی را رویکرد نخبه‌گرایی (جذب دانشجویان، استادان و پژوهشگران برجسته)؛ رویکرد پروفایل‌سازی (کسب وجهه بین‌المللی برای کشور و دانشگاه)؛ رویکرد تجاری‌سازی (افزایش درآمد دانشگاه از طریق جذب دانشجویان شهریه‌پرداز) و رویکرد شبکه‌سازی علمی (گسترش همکاری‌های علمی) می‌دانند [۷].

ج) راهبرد و اقدامات: در زمینه بین‌المللی‌سازی معمولاً یکی از دو راهبرد، بین‌المللی‌سازی در سطح برنامه (آموزش، پژوهش، خدمات فنی) و یا بین‌المللی‌سازی در سطح سازمانی (بین‌المللی شدن سیاست‌ها و ساختار سازمانی و تأمین بودجه نهاد دانشگاه) اتخاذ می‌شود [۷]. در امتداد راهبردها؛ اقدامات به جزئیات اجرایی سیاست‌ها می‌پردازند. برای مثال می‌توان به تعیین شرایط برای بورس تحصیلی تشویقی یا تعیین معیار جهت کیفیت دستاوردهای پژوهشی و یا شاخص خوابگاه مناسب و یا آموزش مورد نیاز کارمندان اداره امور بین‌الملل اشاره کرد.

د) بازیگران کلیدی و ذی‌نفعان اصلی در حوزه دانشجویان خارجی: دستگاه‌های دولتی، دانشگاه‌ها و سازمان‌های فعال در حوزه دانشجویان خارجی تأثیر مهمی در چگونگی تنظیم رویکردها و راهبردهای جذب دانشجویان خارجی دارند. تحول در این حوزه نیازمند اراده ملی و هماهنگی بین سازمان‌های مسئول است. ذی‌نفعان جذب دانشجویان خارجی شامل کلیه افراد و نهادهایی هستند که به‌نحوی تحت تأثیر ورود دانشجویان خارجی به کشور قرار می‌گیرند. از مهم‌ترین ذی‌نفعان می‌توان به دانشجویان داخلی، دانشگاه‌ها به دلیل افزایش کیفیت

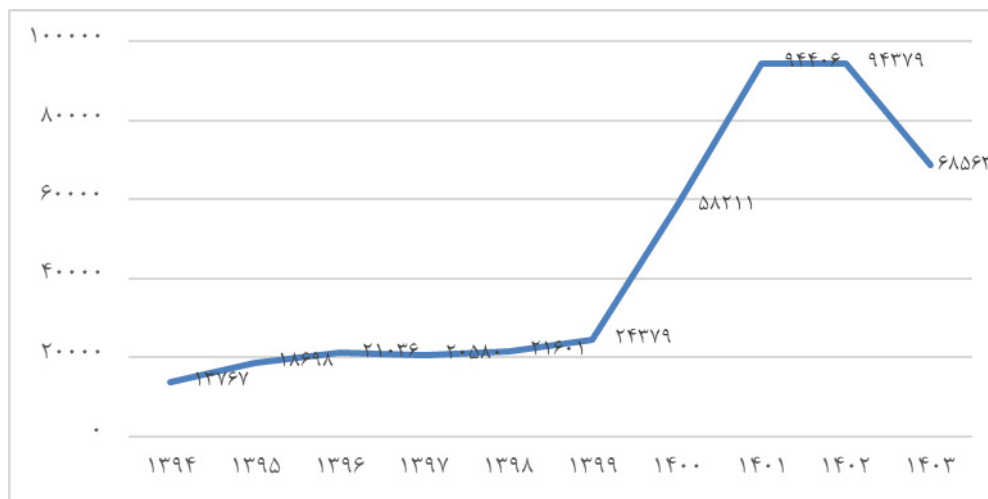
علمی و کسب درآمد، دیگر نهادهای مدنی و فرهنگی، شرکت‌ها، صنایع و بازار اشتغال اشاره کرد که می‌توانند از استعدادها و مهارت‌های جدید بهره ببرند.

۳. مطالعات موردی

۳-۱. مروری بر وضعیت کشور ایران در جذب دانشجویان خارجی

همان‌طور که بیان شد، سابقه تحصیل دانشجویان خارجی در ایران به دهه ۱۳۶۰ و تأسیس دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) برمی‌گردد؛ در دهه‌های ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰ اقداماتی برای جذب تعداد محدودی دانشجوی بوریسیه از کشورهای همسایه با انقلاب اسلامی صورت گرفت؛ اما توجه جدی به این حوزه به اواخر ۱۳۸۰ برمی‌گردد. سیاست‌های مندرج در نقشه جامع علمی کشور (۱۳۸۹)، دو قانون برنامه‌های پنجم و ششم توسعه (۱۴۰۰-۱۳۹۰) و سند جامع روابط بین‌المللی (۱۳۹۶) راهنمای دانشگاه‌ها برای حرکت در این مسیر شدند. شکل ۲ تعداد دانشجویان خارجی در یک دهه گذشته را نشان می‌دهد. جهش تعداد دانشجو در سال‌های (۱۴۰۲-۱۳۹۹) دو دلیل عمده دارد. یکی ناشی از اختلاف بین دستگاه‌ها در تعیین مبنای آماری و دیگری افزایش تعداد دانشجویان مجازی در دوران شیوع ویروس کروناست.

شکل ۲. نمودار روند رشد دانشجویان خارجی در ایران^۱ [۱۵، ۱۴]

الف) بستر و زمینه جذب دانشجو: به‌طور مختصر می‌توان گفت که موقعیت فلات ایران در مرکز جهان و همسایگی با کشورهای پرجمعیت در آسیا و آفریقا فرصت استثنایی را برای کشورمان فراهم کرده است. همچنین ویژگی فرهنگی جامعه ایران و وجود اقوام و زبان‌های مختلف و سابقه غنی تمدنی آن از جمله مزایای کشورمان برای جذب فرهیختگان منطقه است. زیرساخت‌های آموزش عالی در ایران آمادگی پذیرش تعداد زیادی از دانشجویان خارجی را دارند. جدول ۲ نیز تعداد مؤسسات مجاز برای پذیرش دانشجو در یک دهه گذشته را نشان می‌دهد. تعداد مراکز علمی مجاز از سال ۱۴۰۱ با تصویب آیین‌نامه صدور مجوز و تعیین سقف پذیرش دانشجو افزایش قابل توجهی یافته است.

جدول ۲. تعداد مراکز علمی دارای مجوز پذیرش دانشجوی خارجی^۲ [۱۵، ۱۶]

سال	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	۱۴۰۲	۱۴۰۳
دانشگاه‌های مجاز	۴۵	۴۷	۵۲	۶۲	۷۲	۷۸	۸۴	۱۰۷	۱۹۸	۲۰۶

۱. اعداد تا سال ۱۳۹۹ از گزارش «اقدامات و دستاوردهای تدبیر و امید» و از سال ۱۴۰۰ به بعد از گزارش سازمان امور دانشجویان است.
۲. اعداد تا سال ۱۳۹۹ از گزارش یونسکو؛ و از سال ۱۴۰۰ به بعد از گزارش سازمان امور دانشجویان است.

ب) **دلایل و رویکردها:** دلیل اصلی جذب دانشجویان خارجی به ایران در دهه‌های ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰ توسعه گفتمان انقلاب اسلامی بوده است، اما در دهه ۱۳۹۰ دلایل اقتصادی و تا حدودی علمی نیز برای جذب دانشجویان اهمیت پیدا کرده است. رویکرد بین‌المللی سازی و جذب دانشجویان در ایران همیشه به فعالیت‌های خاصی محدود بوده است (رویکرد فعالیت‌محور). اگرچه در سال‌های اخیر اکثر فرایندهای دانشگاهی در جهت بین‌المللی شدن گام برداشته‌اند، اما هنوز رویکرد بین‌المللی شدن آموزش عالی در ایران مشخص نیست [۸].

ج) **بازیگران کلیدی حوزه دانشجویان خارجی در ایران:** نهادهای متعددی در ایران به بین‌المللی شدن آموزش عالی و جذب دانشجویان مرتبط هستند که مهم‌ترین آن شورای راهبردی سیاست‌گذاری کلان برای دانشجویان خارجی است که طی مصوبه شماره (۶۱۰) شورای عالی انقلاب فرهنگی تشکیل شده است. اعضای این شورا شامل وزارتین علوم و بهداشت؛ اطلاعات، امور خارجه، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، جهاد دانشگاهی، دانشگاه آزاد اسلامی، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و جامعه المصطفی‌العالمیه هستند. ذیل شورای راهبردی، نهادهایی شکل گرفته است که شامل ۲ شورا (شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیرایرانی و شورای فرهنگی دانشجویان غیرایرانی) و ۲ کارگروه (کارگروه پذیرش و کارگروه رصد، ارزیابی و نظارت) است. هر شورا و کارگروه از اعضای دستگاه‌های مذکور با توجه به سطح مدیریتی و اجرایی مرتبط تشکیل می‌گردد.^۱

د) **راهبردها و اقدامات ایران در جذب حداکثری دانشجویان خارجی:** در سال ۱۳۹۹ با توجه به مشکلاتی همچون ناکارآمدی فرایندهای مرتبط با دانشجویان خارجی و عدم انسجام دستگاه‌های متولی، شورای راهبردی سیاست‌گذاری کلان برای دانشجویان خارجی تشکیل شد. در طول ۴ سال گذشته آیین‌نامه‌ها و شیوه‌نامه‌های قابل توجهی توسط این نهادها (به‌خصوص شورای راهبردی سیاست‌گذاری) تصویب و ابلاغ گردیده است (جدول ۳).

جدول ۳. آیین‌نامه‌ها و مصوبات شورای راهبردی سیاست‌گذاری دانشجویان خارجی [۱۷]

ردیف	نام دستور العمل	تاریخ تصویب
۱	سیاست‌های کلی فرایندهای مرتبط با دانشجویان بین‌المللی	اسفند ۱۳۹۹؛ بازبینی آبان ۱۴۰۲
۲	نقشه راه اجرایی‌سازی سیاست‌های کلی فرایندهای مرتبط با دانشجویان غیرایرانی	تیر ۱۴۰۰
۳	ماده واحده حمایت از نخبگان غیرایرانی	دی ۱۴۰۰
۴	آیین‌نامه تشکیل و فعالیت مؤسسات جذب	اسفند ۱۴۰۰
۵	شیوه‌نامه اجرایی آیین‌نامه مؤسسات جذب	خرداد ۱۴۰۱
۶	آیین‌نامه صدور مجوز و تعیین سقف پذیرش	مرداد ۱۴۰۱
۷	ماده واحده تشکیل سرپرست برای دانشجویان غیرایرانی	تیر ۱۴۰۲
۸	آیین‌نامه اعطای بورس تحصیلی به دانشجویان غیرایرانی	تیر ۱۴۰۲
۹	شیوه‌نامه نحوه صدور مجوز دوره‌های آموزش الکترونیکی برای دانشجویان غیرایرانی	شهریور ۱۴۰۲
۱۰	آیین‌نامه بورس کوتاه‌مدت؛ فرصت تحقیقاتی و دوره‌های کوتاه‌مدت	مهر ۱۴۰۲
۱۱	شیوه‌نامه اعطای فرصت فرآگیری زبان فارسی	مرداد ۱۴۰۳
۱۲	آیین‌نامه نحوه صدور مجوز و ارزیابی مراکز آرفا	آذر ۱۴۰۳

۱. ریاست شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت برعهده رئیس سازمان امور دانشجویان بوده و مسئولیت نماینده آن سازمان رئیس کارگروه پذیرش است. همچنین مسئولیت کارگروه رصد، ارزیابی و نظارت و شورای فرهنگی با نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌هاست.

علاوه بر دستورالعمل‌های بالا دو آیین‌نامه تسهیل جذب دانشجویان بین‌المللی (تیرماه ۱۴۰۳) و آیین‌نامه نخبگان غیرایرانی (۱۴۰۱) نیز توسط هیئت‌دولت تصویب و به سازمان‌های ذی‌ربط ابلاغ شد.

در حوزه دانشجویان بین‌المللی با موانع متعددی روبه‌رو هستیم که در گزارش کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی با عنوان «چالش‌ها و راهکارهای جذب دانشجویان بین‌المللی در ایران» با شماره مسلسل ۱۹۱۴۹ به آن پرداخته شده است. لذا از تکرار این موارد پرهیز شده و صرفاً تمرکز بر بررسی و آسیب‌شناسی مفاد شیوه‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های جدول ۳ شده است.

۱. ترکیب اعضای دو شورای راهبردی سیاستگذاری و عالی‌برنامه‌ریزی و مدیریت نشان می‌دهد که به بازیگران اصلی این حوزه که دانشگاه‌ها هستند توجه کافی نشده است. **عدم مشارکت دانشگاه‌ها در این دو شورا باعث افتراق و شکاف بین اهداف سیاستگذاران و مجریان شده و هدف ۳۲۰ هزار نفر بدون توجه به برنامه‌های راهبردی دانشگاه‌ها بوده است.** برای مثال؛ برنامه جذب دانشجوی خارجی دانشگاه تهران برای ۵ سال آتی نشان می‌دهد که با سیاست برنامه هفتم پیشرفت تفاوت بسیاری دارد (جدول ۴).

جدول ۴. هدف پنج‌ساله دانشگاه تهران [۲۴]

سال	۱۴۰۳	۱۴۰۴	۱۴۰۵	۱۴۰۶	۱۴۰۷
تعداد دانشجو	۱۸۵۰	۲۰۵۰	۲۴۰۰	۲۷۵۰	۳۱۰۰

با توجه به اینکه بیش از ۲۰۰ دانشگاه دارای مجوز پذیرش دانشجوی خارجی هستند؛ حضور برخی از آنها در صحنه سیاستگذاری و برنامه‌ریزی انگیزه مشارکت آنها در جذب دانشجوی خارجی را افزایش می‌دهد.

۲. با وجود اینکه دستگاه‌هایی همچون وزارت صمت در مورد ارتباط دانشجویان با صنعت؛ وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در مورد اشتغال آنها؛ وزارت گردشگری و میراث فرهنگی و صدا و سیما در حوزه فعالیت‌های فرهنگی برای دانشجویان؛ وزارت کشور در مورد صدور مجوز ورود و اقامت؛ سازمان برنامه و بودجه در زمینه تخصیص بودجه برای برنامه‌های دانشجویی و شهرداری در حوزه زیست‌روزمره دانشجویان خارجی تأثیرگذار هستند؛ اما در **شوراها و کارگروه‌های مذکور هیچ‌گونه مشارکتی ندارند.** تصویب دو آیین‌نامه تسهیل جذب دانشجویان بین‌المللی (تیرماه ۱۴۰۳) و آیین‌نامه نخبگان غیرایرانی (۱۴۰۱) توسط هیئت‌دولت و خارج از ساختار نهادی شورای راهبردی تأییدکننده این ادعاست.

۳. با توجه به مطالعه متن آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌ها مشاهده شد که برخی از مصوبات عملیاتی نشده‌اند. برای مثال، طبق مفاد سیاست‌های دانش‌آموختگی ذیل سیاست‌های کلی فرایندهای مرتبط با دانشجویان بین‌المللی (۱۳۹۹ و ۱۴۰۲) و ماده (۵) آیین‌نامه تسهیل جذب (۱۴۰۳)؛ تأسیس کانون دانش‌آموختگان یکی از اهداف اصلی است که هنوز برای آن اقدامی صورت نگرفته است. لازم به ذکر است که حتی سازمان‌های معرف (دستگاه‌های عضو شورای راهبردی سیاستگذاری کلان برای دانشجویان خارجی که مأموریت مشخص و دفاتر نمایندگی در خارج از کشور دارند و در راستای گسترش تعاملات بین‌جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورها فعالیت دارند؛ مانند وزارت امور خارجه، وزارت اطلاعات، وزارتین علوم و بهداشت و ...) نیز با دانش‌آموختگان ارتباط مؤثری ندارند.

۴. با وجود تأکید بند «۹» ماده (۱۳) آیین‌نامه بورس (تیرماه ۱۴۰۲) در مورد آماده‌سازی بستر الکترونیک توسط سازمان امور دانشجویان وزارت عتف و معاونت آموزشی وزارت بهداشت طی مدت ۶ ماه، جهت دسترسی سازمان‌های معرف به وضعیت تحصیلی دانشجویان بورسیه؛ هنوز اقدامی در این زمینه صورت نگرفته است.

۵. با توجه به ردیف «۱» از جدول ماده (۳) شیوه‌نامه اجرایی آیین‌نامه مؤسسات جذب (خردادماه ۱۴۰۱)؛ اعطای امتیاز به مؤسسات جذب

دانشجو بر اساس تعداد جذب دانشجو، منجر به کاهش کیفیت علمی متقاضیان می‌شود. با توجه به اینکه این مؤسسات دیدگاهی بازار محور به جذب هر دانشجو دارند، معیار «تعداد جذب در یک سال» که در جدول مذکور آمده است، نمی‌تواند معیار مناسبی برای ارزیابی این مؤسسات باشد.

۶. فعالیتهای فرهنگی و اجتماعی دانشجویان خارجی نه تنها اهمیت کمتری از فعالیت علمی آنها ندارد، بلکه مهم‌تر است. در حالی که در نقشه راه اجرایی سازی سیاست‌های کلی فرایندهای مرتبط با دانشجویان غیر ایرانی (مصوب تیرماه ۱۴۰۰) ذیل وظایف شورای فرهنگی دانشجویان غیر ایرانی بر لزوم تخصیص سرانه فرهنگی برای هر دانشجو تأکید شده است؛ اما این موضوع، هنوز عملیاتی نگردیده است.^۱ همچنین حمایت از برنامه‌های فرهنگی باید وظیفه همه دستگاه‌ها تلقی شود. با توجه به تشخیص شورای فرهنگی دانشجویان غیر ایرانی، در حال حاضر تأکید بیشتری بر هدایت مستقیم فرهنگی است که در غالب برنامه‌های کلاسی، کارگاه و اردوهای چند روزه انجام می‌شود. این رویکرد شاید برای عده محدودی دانشجو قابل اجرا باشد، اما هر چه جمعیت دانشجویان خارجی در ایران افزایش یابد؛ هدایت فرهنگی مستقیم و با برنامه‌ریزی، سخت‌تر خواهد شد.

۷. در بند «۷» ماده (۷) آیین‌نامه بورس تحصیلی کوتاه‌مدت (مهرماه ۱۴۰۲)، مدت زمان شش ماهه برای تدوین شیوه‌نامه اجرایی دوره‌های کوتاه‌مدت مهارتی و کاربردی تعیین شده است. به‌رغم اهمیت جذب دانشجو در دوره‌های آموزشی و فرصت‌های مطالعاتی کوتاه‌مدت، این آیین‌نامه تاکنون تدوین و به تصویب نرسیده است.

۸. همچنین طبق بند «۲» از ماده (۹) آیین‌نامه بورس تحصیلی (تیرماه ۱۴۰۲) شیوه‌نامه برای تفاهم‌نامه‌های بورس بین‌دولتی باید تا ۶ ماه پس از ابلاغ تهیه می‌شود؛ اما هنوز اقدامی در این خصوص صورت نگرفته است.

۹. طبق نقشه راه اجرایی سازی سیاست‌های کلی فرایندهای مرتبط با دانشجویان غیر ایرانی (۱۴۰۰)؛ رصد وضعیت دیگر کشورها؛ ارزیابی مستمر سیاست‌ها و تهیه گزارش‌های تحلیلی، ارزیابی مستمر نگرش و رضایت‌مندی دانشجویان خارجی از جمله وظایف شوراها و کارگروه‌هاست که تاکنون گزارش‌های کافی و مفیدی در این حوزه تولید و منتشر نشده است.

۱۰. یکی از موضوعات مهمی که به آن کم‌توجهی شده، شفافیت شوراها و کارگروه‌های مربوطه در ارائه گزارش عملکرد سالیانه است. همچنین از انتشار برخی گزارش‌ها به صورت عمومی پرهیز می‌شود. برای مثال طبق مفاد آیین‌نامه صدور مجوز و تعیین سقف پذیرش (مردادماه ۱۴۰۱) اعلام اسامی دانشگاه‌های دارای مجوز جذب دانشجو و طبق آیین‌نامه مراکز آزا (آذرماه ۱۴۰۳) اعلام اسامی مراکز آموزش زبان فارسی و طبق آیین‌نامه مؤسسات جذب (اسفندماه ۱۴۰۰) اعلام اسامی کارگزاری‌های لغو مجوز شده باید به صورت عمومی توسط سازمان امور دانشجویان باید انجام شود؛ اما اقدامی صورت نگرفته است. لذا عدم انتشار گزارش عملکرد سالیانه، عدم اطلاع‌رسانی و عدم شفافیت در اعلام اسامی مراکز، بررسی و ارزیابی عملکرد آنها را با مشکل مواجه کرده است.

۱۱. توجه به ارتباط با متقاضیان بر بستر اینترنت و ارائه خدمات اداری و رفاهی به دانشجویان بر بستر الکترونیک با اینکه در دو آیین‌نامه تسهیل جذب (تیرماه ۱۴۰۳) و تعیین سقف (۱۴۰۱) تأکید شده است، اما سامانه‌های (از جمله ادب که سامانه جامع برای دانشجویان خارجی در موضوعات فرهنگی، دانشجویی، مالی و ... است)، هنوز کامل نیستند.

۱۲. در راستای استفاده از فرصت‌های آموزش الکترونیک برای جذب دانشجویان خارجی، شیوه‌نامه نحوه صدور مجوز دوره‌های آموزش الکترونیکی برای دانشجویان غیر ایرانی (آبان‌ماه ۱۴۰۲) تصویب شد؛ در طی سال‌های گذشته تعدادی مرکز علمی کاملاً الکترونیکی (مهر البرز) تأسیس شده است. با این حال هنوز هدف مشخصی برای تعداد دانشجوی آموزش الکترونیکی مشخص نشده است. همچنین ارزیابی جامعی از تقاضای موجود و ظرفیت‌سنجی در مورد میزان اثربخشی این نوع آموزش انجام نشده است.

۱. دانشگاه‌ها بیان می‌کنند که شهریه دریافتی از دانشجویان خارجی، کفاف فعالیت فرهنگی را نمی‌دهد. اما در حال حاضر بیشتر بودجه فرهنگی برای این دانشجویان توسط نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها تزریق می‌گردد.

۱۳. طبق بند «۱۳» از ماده (۶) آیین‌نامه نحوه صدور مجوز و ارزیابی مراکز آزا (آذرماه ۱۴۰۳) ظرف مدت ۶ ماه باید شیوه‌نامه آموزش مجازی آموزش فارسی تهیه می‌شد که هنوز تصویب نشده است. همچنین شیوه‌نامه‌های اجرایی آیین‌نامه صدور مجوز و ارزیابی مراکز آزا (آذرماه ۱۴۰۳) هنوز تهیه نشده است.
۱۴. به علت سرعت پایین‌تر یادگیری دانشجویان خارجی نسبت به دانشجویان ایرانی، طبق سیاست‌های کلی جذب دانشجو، باید برای دانشجویان استاد پشتیبان در نظر گرفته شود. همچنین جهت تقویت بنیه علمی دانشجویان خارجی طبق بند «۵» از ماده (۱۳) آیین‌نامه بورس (مصوبه تیرماه ۱۴۰۲) باید شیوه‌نامه اجرایی نحوه برگزاری کلاس‌های تقویتی طی حداکثر ۳ ماه توسط سازمان دانشجویان و معاونت آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی آماده می‌گردید که تاکنون آماده نشده است.
۱۵. یکی از موضوعات مهم؛ رسیدگی به مسئله ارز دریافتی در همه تعاملات بین‌المللی دانشگاه‌های دولتی است. طبق ماده (۴۹) قانون بانک مرکزی داشتن حساب ارزی در بانک‌های تجاری برای دانشگاه‌های دولتی غیرقانونی است؛ در نتیجه آنها نمی‌توانند شهریه دانشجویان را به صورت ارزی از دانشجو دریافت کنند. علاوه بر مشکلات اداری، تبدیل ارز به ریال هزینه بالایی (تا ۳۰ درصد) به دانشگاه تحمیل می‌کند.
۱۶. شرایط تعریف طرح درس جدید و ایجاد رشته‌های جدید زمان‌بر است. صدور مجوز تأسیس رشته جدید در کمیسیون برنامه‌ریزی آموزشی وزارتین ممکن است تا بیش از یک سال طول بکشد.
۱۷. در حالی که طبق ماده (۱۲) آیین‌نامه تسهیل جذب (۱۴۰۳) شرایط برای دریافت ۴ ماه ویزای پس از تحصیل^۱ برای تمامی دانش‌آموختگان غیرایرانی (نه فقط نخبگان) امکان پذیر شده، اما هنوز این ماده اجرایی نشده است.

جدول ۵. مصوبات معطل مانده در حوزه دانشجویان بین‌الملل

مسئول اجرا و پیگیری	موضوع	مصوبه
سازمان امور دانشجویان	تأسیس کانون دانش‌آموختگان بین‌المللی	ماده (۵) آیین‌نامه تسهیل جذب دانشجویان بین‌المللی مصوب ۱۴۰۳ هیئت وزیران
وزارت کشور	امکان دریافت ۴ ماه ویزای پس از تحصیل برای تمامی دانش‌آموختگان غیرایرانی	ماده (۱۲) آیین‌نامه تسهیل جذب دانشجویان بین‌المللی مصوب ۱۴۰۳ هیئت وزیران
سازمان امور دانشجویان	آماده‌سازی بستر الکترونیکی جهت دسترسی سازمان‌های معرف به وضعیت تحصیلی دانشجویان	بند «۹» ماده (۱۳) آیین‌نامه اعطای بورس تحصیلی به دانشجویان غیرایرانی
شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیرایرانی	معیارهای نامناسب و غیرعملی برای ارزیابی مؤسسات جذب دانشجو (تاکید بر تعداد جذب است)	ردیف «۱» جدول ماده (۳) شیوه‌نامه اجرایی آیین‌نامه مؤسسات جذب
شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیرایرانی	تهیه شیوه‌نامه دوره‌های آموزشی و فرمت‌های مطالعاتی کوتاه‌مدت مهارتی و کاربردی طی ۶ ماه	بند «۷» ماده (۷) آیین‌نامه بورس کوتاه‌مدت؛ فرمت تحقیقاتی و دوره‌های کوتاه‌مدت
شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیرایرانی	تهیه و تصویب شیوه‌نامه تفاهم‌نامه‌های بورس بین دولتی طی ۶ ماه	بند «۲» از ماده (۹) آیین‌نامه اعطای بورس تحصیلی به دانشجویان غیرایرانی
سازمان امور دانشجویان	تهیه شیوه‌نامه اجرایی نحوه برگزاری کلاس‌های تقویتی طی ۳ ماه	بند «۵» از ماده (۱۳) آیین‌نامه اعطای بورس تحصیلی به دانشجویان غیرایرانی

1. Post Study Work Visa

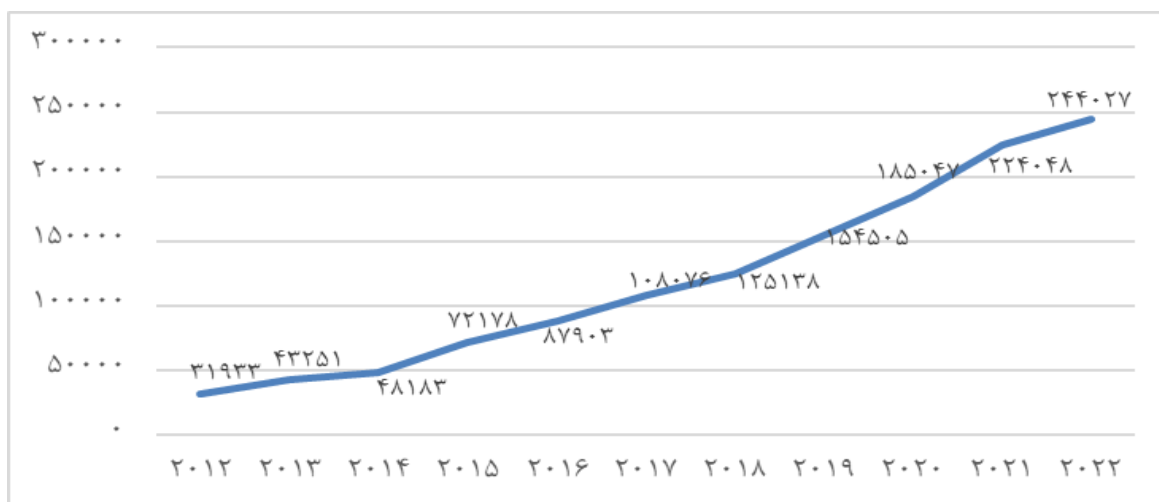
مسئول اجرا و پیگیری	موضوع	مصوبه
شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیر ایرانی	رصد وضعیت دیگر کشورها؛ ارزیابی مستمر سیاست‌ها و تهیه گزارش‌های تحلیلی، ارزیابی مستمر نگرش و رضایت‌مندی دانشجویان خارجی	نقشه راه اجرایی‌سازی سیاست‌های کلی فرایندهای مرتبط با دانشجویان غیر ایرانی
شورای فرهنگی دانشجویان غیر ایرانی	لزوم تخصیص سرانه فرهنگی برای هر دانشجوی خارجی	
شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیر ایرانی	ظرفیت‌سنجی و هدف‌گذاری دقیق برای تعداد جذب دانشجوی بین‌المللی به شیوه الکترونیکی	شیوه‌نامه نحوه صدور مجوز دوره‌های آموزش الکترونیکی برای دانشجویان غیر ایرانی
شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیر ایرانی	تهیه شیوه‌نامه آموزش مجازش فارسی همچنین تهیه شیوه‌نامه‌های اجرایی آیین‌نامه صدور مجوز و ارزیابی مراکز آرفا طی ۶ ماه	بندهای «۱۳» و «۱۷» از ماده (۶) آیین‌نامه نحوه صدور مجوز و ارزیابی مراکز آرفا
سازمان امور دانشجویان	اعلام اسامی مراکز آموزش زبان فارسی	
سازمان امور دانشجویان	اعلام اسامی دانشگاه‌های دارای مجوز جذب دانشجو	آیین‌نامه صدور مجوز و تعیین سقف پذیرش
سازمان امور دانشجویان	اعلام اسامی کارگزاری‌های لغو مجوز شده	آیین‌نامه تشکیل و فعالیت مؤسسات جذب
مجلس شورای اسلامی	داشتن حساب ارزی در بانک‌های تجاری برای دانشگاه‌های دولتی غیر قانونی است؛ در نتیجه آنها نمی‌توانند شهریه دانشجویان را به صورت ارزی از دانشجو دریافت کنند.	ماده (۴۹) قانون بانک مرکزی

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

۳-۲. مروری بر وضعیت کشور ترکیه در جذب دانشجویان خارجی

کشور ترکیه بیش از ۷ میلیون دانشجوی داخلی و بین‌المللی دارد [۱۸]. تعداد دانشجویان خارجی این کشور در ۱۰ سال اخیر از ۴۸ هزار نفر در سال ۲۰۱۴ به بیش از ۲۴۰ هزار نفر در سال ۲۰۲۲ رسیده است (شکل ۳).

شکل ۳. نمودار روند رشد تعداد دانشجویان خارجی در ترکیه [۱۴]

الف) بستر و زمینه جذب دانشجویان در ترکیه: سابقه تاریخی و فرهنگی ترکیه و شرایط جغرافیایی آن به‌عنوان کشوری که در ارتباط با سه قاره اروپا، آسیا و آفریقا و حوزه بالکان و خاورمیانه قرار دارد، فرصت خوبی برای جذب دانشجویان خارجی از کشورهای منطقه به وجود آورده است. ترکیه با داشتن بیش از ۲۰۰ دانشگاه و ۱۶۰ هزار هیئت‌علمی امکانات خوبی در زمینه آموزش عالی دارد [۱۸]. این کشور از دهه ۱۹۹۰ و بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی از لحاظ سیاسی در پی گسترش اتحادیه‌های راهبردی با کشورهای منطقه بوده و از منظر اقتصادی رویکرد تجاری‌سازی آموزش عالی (دریافت شهریه، ایجاد دانشگاه‌های کارآفرین و آموزش فنی و حرفه‌ای) را در پیش گرفته است. این کشور نسبتاً رویکرد ترکیبی از یک نظام آموزش عالی برنامه‌ریزی شده و غیرمتمرکز را در پیش گرفته است.

ب) رویکردها و دلایل جذب: به‌طور کلی ترکیه رویکردهای زیر را در جذب دانشجویان دنبال کرده است: ۱. به‌دنبال تبادل و تعامل با استعدادها و علمی و دانشگاهی است و در دهه ۲۰۰۰ عضو حوزه آموزش عالی اتحادیه اروپا (EHEA) شد و به‌عنوان «کشور مجری» به برنامه اروپایی تبادل اراسموس^۱ پیوست؛ ۲. در سال ۲۰۱۰ با هدف جذب نخبگان و دانشجویان ترک، شورای عالی ترک‌های خارج از کشور (ی.ت.ب) را تأسیس کرد؛ ۳. برای ارتقای رتبه جهانی دانشگاه‌های خود برنامه‌ریزی کرده است و به‌منظور تقویت نفوذ سیاسی و گسترش زبان، تاریخ و فرهنگ آناتولی اولویت بورس‌های دولتی و پذیرش دانشجویان خارجی را برای کشورهای همسایه، اسلامی و ترک‌زبان قرار داده است؛ ۴. در این مدت جذب دانشجویان برای گردش مالی دانشگاه‌های ترکیه و توسعه منابع انسانی کشور و بازار کار مفید بوده است [۱۹].

ج) بازیگران کلیدی حوزه دانشجویان خارجی در ترکیه: یکی از مهم‌ترین راهبردهای کشور ترکیه هماهنگی و انسجام بین دستگاه‌های گوناگون در رابطه با ورود، اسکان، تحصیل، رفت‌وآمد و دانش‌آموختگی دانشجویان خارجی است. از جمله مهم‌ترین بازیگران حوزه جذب دانشجویان خارجی در ترکیه می‌توان به نهادهای زیر اشاره کرد:

■ **شورای آموزش عالی:**^۲ شورای آموزش عالی در سال ۱۹۸۱ با هدف بازسازی و به‌روزرسانی حوزه‌های دانشگاهی، نهادی و اداری در آموزش عالی ترکیه تأسیس شد. سیاستگذاری کلان آموزش عالی با این نهاد است و تمامی مؤسسات آموزش عالی در ترکیه از جمله فرهنگستان‌ها و دانشگاه‌ها زیر نظر این نهاد فعالیت می‌کنند.

■ **شورای عالی ترک‌های خارج از کشور (ی.ت.ب):**^۳ این نهاد در سال ۲۰۱۰ تأسیس شد و وظیفه هماهنگی فعالیت‌های سازمان‌های ذی‌ربط برای ترک‌های مقیم خارج از کشور و برنامه بورس ترکیه و توسعه خدمات و فعالیت‌ها در این زمینه را برعهده دارد. تقویت روابط با شهروندان در خارج از کشور (دیاسپورا ترکیه در سراسر جهان) و گسترش روابط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با جوامع هم‌فرهنگ از جمله اهداف این نهاد است.

■ **نهاد توبیناک:**^۴ «شورای تحقیقات علمی و فناوری ترکیه» از بالاترین نهادهای سیاستگذاری علم و فناوری در ترکیه است. بیش از ۲۵۰۰ پژوهشگر در ۱۵ مؤسسه تحقیقاتی مختلف با این نهاد همکاری دارند. تدوین سیاست‌های علمی و فناوری، براساس اولویت‌های ملی ترکیه از وظایف این مؤسسه است.

■ **آژانس همکاری و هماهنگی وزارت فرهنگ و گردشگری ترکیه (تیکا):**^۵ این آژانس پس از فروپاشی شوروی با هدف تقویت ساختار اجتماعی اقوام ترک، ساختن هویت پایدار برای آنها و توسعه زیرساخت‌های فنی تشکیل شد. این مرکز با داشتن ۶۲ دفتر در زمینه‌های فرهنگی و آموزشی در ۱۵۰ کشور نفوذ و تأثیرگذاری دارد.

۱. طرح تبادل استاد، دانشجو و پژوهشگر بین دانشگاه‌های اروپایی و برخی از دانشگاه‌های دیگر کشورهاست. بودجه این برنامه توسط اتحادیه اروپا تأمین می‌گردد. لازم به ذکر است که در سال‌های اخیر کشور ایران هم به‌عنوان «کشور شریک» در این طرح تبادل شرکت می‌کند.

2. Yükseköğretim kurulu (YÖK)
3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)
4. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)
5. Turkish Cooperation and Coordination Agency (Tika)

■ **بنیاد معارف ترکیه:** بنیاد معارف ترکیه به عنوان تنها نهاد مجاز به ارائه خدمات آموزشی در خارج از ترکیه، مؤسسات آموزشی از پیش دبستانی تا آموزش عالی در خارج از کشور را اداره می‌کند. مأموریت آن انجام فعالیت‌های آموزشی در سراسر جهان براساس ارزش‌های انسانی و فرهنگی آناتولی است.

■ **بنیاد یونس امره:** بنیاد یونس امره به منظور ترویج زبان ترکی، تاریخ و فرهنگ و هنر ترکیه و انتشار اطلاعات و اسناد مرتبط با آن تأسیس شد. این بنیاد دارای بیش از ۶۳ مرکز فرهنگی در خارج از کشور است.

■ **بنیاد دانش‌آموختگان:** بیش از ۱۵۰ هزار فارغ‌التحصیل بین‌المللی از دانشگاه‌های ترکیه وجود دارند که معمولاً به کشورهای خود بازگشته‌اند. به همین دلیل بنیاد دانش‌آموختگان در جهت حفظ ارتباط مؤثر با این افراد تشکیل شده است.

■ **تشکل‌های دانشجویی:** تأسیس اتحادیه دانشجویان بین‌المللی (اودف) جهت تقویت و گسترش تشکل‌های دانشجویان بین‌المللی یکی از اقدامات ترکیه در جهت افزایش مشارکت دانشجویان است.

دو نهاد شورای آموزش عالی و ی.ت.ب. مهم‌ترین نقش را در جذب دانشجویان خارجی برعهده دارند، اما وظایف آنها متفاوت است. در حالی که شورای آموزش عالی متشکل از اعضای دانشگاهی و فرهیخته، مسئول تعیین میزان ظرفیت دانشگاه‌ها و تأیید رشته‌هایی است که دانشجویان خارجی در آنها تحصیل می‌کنند؛ نهاد ی.ت.ب. براساس ظرفیت‌های مشخص شده، برنامه‌ریزی جذب بورسیه و دانشجویان را انجام می‌دهد. این نهاد در فرایند ثبت‌نام و پشتیبانی از دانشجویان فعال است. در واقع، شورای آموزش عالی بیشتر نقش ناظر و سیاستگذار آموزش عالی را برعهده دارد و ی.ت.ب. نقش پشتیبانی و حمایتی را برای دانشجویان خارجی ایفا می‌کند. در اهمیت نهاد ی.ت.ب. اینکه رئیس آن معمولاً توسط رئیس جمهور یا هیئت‌دولت ترکیه منصوب می‌شود و زیر نظر مستقیم نهاد ریاست‌جمهوری فعالیت می‌کند.

(د) **راهبردها و اقدامات ترکیه در جذب حداکثری دانشجویان خارجی:** کشور ترکیه در ۱۵ سال گذشته با توسعه انواع اقدامات مؤثر و نظام‌مند تعداد دانشجویان خارجی خود را با شیب مناسبی افزایش داده است. از جمله مهم‌ترین اقدامات این کشور می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

■ **بورس تحصیلی کامل:** ترکیه مزیت بورسیه جهت بردسازی آموزش عالی را به خوبی شناخته است. در حالی که در سال ۲۰۰۸، تنها ۸ هزار درخواست از ۵۰ کشور داشت در سال ۲۰۲۱ این عدد به ۱۶۵ هزار درخواست از ۱۷۸ کشور رسید [۲۰]. بورس دولت ترکیه ۴ سالیه حدود ۵۰۰۰ دانشجویان را به صورت کامل بورس می‌کند. این برنامه برای رعایت عدالت آموزشی و شایسته‌گزینی آزمون‌های ورودی برگزار می‌کند. تعداد کل دانشجویانی که در حال حاضر با این بورسیه تحصیل می‌کنند، حدود ۱۵۰۰۰ نفر است.

■ **بورسیه‌های تحصیلی کوتاه‌مدت:** برخی از مهم‌ترین بورسیه‌های کوتاه‌مدت عبارت‌اند از برنامه بورسیه تحقیقاتی^۵ برای محققانی طراحی شده که مدت ۳ تا ۱۲ ماه با اساتید و دانشگاه‌های ترکیه همکاری کنند. این نوع بورس همراه با کمک‌هزینه و بیمه درمانی است. بورس موفقیت^۶ نیز به دانشجویان خارجی شهریه پرداز که عملکرد دانشگاهی برجسته‌ای دارند، اعطا می‌شود. همچنین برنامه خطیب^۷ که مدت آن ۸ الی ۱۰ ماه است برای آشنایی فرهنگی و زبانی مقامات دولتی و دانشگاهیان خارجی طراحی شده است [۲۰].

■ **دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت:** بسیاری از دانشگاه‌های معتبر ترکیه در فصل تابستان یا زمستان، دوره‌های کوتاه و فشرده‌ای در زمینه‌های مختلف (مانند مهندسی، علوم اجتماعی، اقتصاد و ...) برگزار می‌کنند. این دوره‌ها فرصت خوبی برای آشنایی با دانشگاه، اساتید و فرهنگ ترکیه

1. Turkish Maarif Foundation(TMF)
2. Turkiye Mezunlari
3. Federation of International Student Association (www.undef.org.tr)
4. Türkiye Scholarships
5. Research Scholarship Program
6. Success Scholarship Program
7. KATIP

فراهم می‌کنند و کارگاه‌های تخصصی نیز در زمینه‌هایی مانند طراحی گرافیک، برنامه‌نویسی، بازاریابی دیجیتال و ... ارائه می‌شوند. دوره‌های آموزش زبان ترکی^۱ که توسط دانشگاه‌ها و مراکز تخصصی زبان برگزار می‌گردند؛ مناسب افرادی هستند که باید برای اهداف دانشگاهی یا کاری خود زبان ترکی یاد بگیرند.

■ **برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی:** ترکیه به منظور ادغام دانشجویان خارجی در جامعه خود، برنامه‌های فرهنگی متنوعی برگزار می‌کند. از جمله آنها، برنامه‌های آشنایی اولیه با محیط دانشگاه، قوانین، خدمات و همچنین فرهنگ و آداب و رسوم ترکیه است؛ سفرهای فرهنگی و تاریخی به شهرهای تاریخی و جاذبه‌های گردشگری یکی دیگر از برنامه‌هاست؛ برگزاری کارگاه‌های هنری و فرهنگی (نقاشی روی آب)، خوشنویسی، سرمایه‌سازی؛ برگزاری برنامه‌های برای تسهیل تعامل بین دانشجویان ترک و بین‌المللی و یادگیری سریع زبان ترکی؛ حضور دانشجویان در مراسم‌های ملی و جشن‌های فرهنگی ترکیه مانند روز جمهوری، جشن‌های نوروزی و سایر مناسبت‌ها مشارکت داده می‌شوند. برگزاری جشن فارغ‌التحصیلی نیز از جمله این برنامه‌هاست.

■ **امکان اشتغال پاره‌وقت در طول تحصیل:** دانشجویان خارجی پس از یک سال تحصیلی می‌توانند با دریافت مجوز کار از وزارت خانواده، کار و خدمات اجتماعی اشتغال پاره‌وقت (۳۰ ساعت در هفته) داشته باشند. مشاغل رایج برای کار دانشجویی شامل آموزش زبان؛ راهنمای گردشگری؛ تدریس خصوصی؛ کارهای خدماتی در هتل‌های بین‌المللی، کار در شرکت‌های بین‌المللی و آزادکاری است.

■ **امکان اقامت و اشتغال پس از تحصیل:** فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های ترکیه بعد از تحصیل امکان اقامت کوتاه‌مدت در ترکیه برای جستجوی فرصت‌های کاری را دارند.

■ **تبادلات بین‌المللی:** دانشگاه‌های ترکیه در برنامه‌های تبادل دانشجویی مانند ارasmus، فارابی^۲ و مولانا^۳ مشارکت دارند که امکان تحصیلی کوتاه‌مدت را برای دانشجویان فراهم می‌کند.

■ **رویدادهای بین‌المللی:** دانشگاه‌ها با حضور در نمایشگاه‌های آموزشی بین‌المللی و برگزاری وبینارها، خود را به دانشجویان خارجی معرفی می‌کنند.

■ **سیاست‌های هدفمند بازاریابی:** ترکیه در ۱۵ سال گذشته یک راهبرد بازاریابی قوی را در زمینه تبلیغ دانشگاه‌ها و رشته‌های تحصیلی خود را در دانشگاه‌های دنیا و کنفرانس‌های جهانی پیش گرفته است. وبسایت‌های دانشگاه‌ها به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع اطلاعاتی، به‌طور مستمر به‌روزرسانی می‌شوند تا دانشجویان را از شرایط پذیرش، شهریه و زندگی مطلع کنند. همچنین وب‌گاه Study in turkey اطلاعات کاملی در اختیار متقاضیان قرار می‌دهد.

۳-۳. مروری بر وضعیت کشور روسیه در جذب دانشجویان خارجی

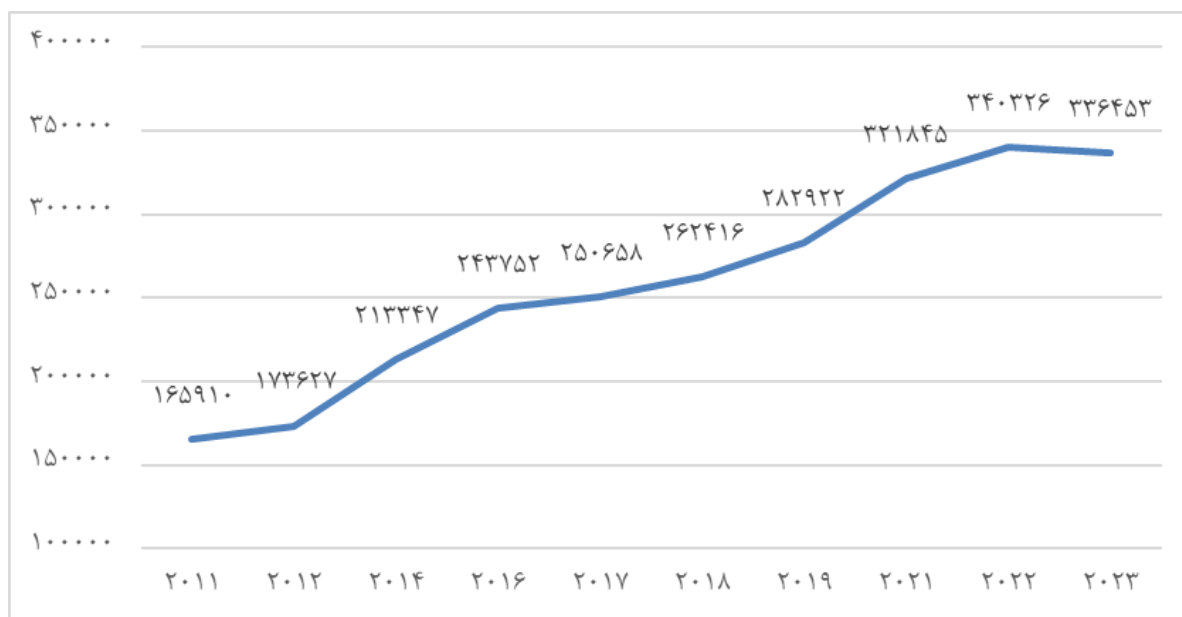
کشور روسیه حدود ۴,۳ میلیون نفر دانشجو دارد. در سال‌های اخیر تعداد دانشجویان خارجی در دانشگاه‌های روسیه به حدود ۳۴۰ هزار نفر رسیده است که تقریباً ۸ درصد از کل دانشجویان آن کشور را شامل می‌شود. این کشور از لحاظ تعداد دانشجوی بین‌المللی در رتبه هفتم جهانی قرار دارد (شکل ۴).

1. TÖMER
2. Orientation

۳. برنامه تبادل فارابی جهت تبادل دانشجوی بین دانشگاه‌های داخلی ترکیه است. دانشجویان بین‌المللی با شرکت در این طرح می‌توانند از تجربه تحصیل هم‌زمان در چند دانشگاه در ترکیه بهره ببرند.

۴. برنامه تبادل مولانا به‌منظور تبادل استاد و دانشجو بین ترکیه و کشورهای دیگر است. این برنامه توسط شورای آموزش عالی ترکیه تأمین مالی می‌شود.

شکل ۴. نمودار روند رشد تعداد دانشجویان خارجی در روسیه [۱۴]

الف) بستر و زمینه جذب دانشجویان: کشور روسیه ظرفیت بالایی برای جذب دانشجویان خارجی از کشورهای اقماری شوروی سابق و بلوک شرق دارد. این کشور با داشتن قدمت طولانی در آموزش عالی، تربیت دانشمندان نامدار و داشتن بیش از ۷۴۰ دانشگاه و ۴۰۰ هزار عضو هیئت‌علمی به‌تنهایی به یک قطب بین‌المللی سازی آموزش عالی است. بعد از فروپاشی شوروی؛ کشور روسیه در دهه ۱۹۹۰ به سرعت رویکرد خود را از رویکرد سنتی نفوذ استراتژیک، به رویکرد فروش خدمات آموزشی به دانشجویان خارجی تغییر داد. با افزایش چشمگیر تعداد مؤسسات خصوصی و افت کیفیت آموزش و عدم دستیابی به اهداف درآمدزایی، دولت از اوایل دهه ۲۰۰۰ با اجرای برنامه‌های دولت‌محور دوباره کنترل وضعیت بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها را به دست گرفت. این تغییرات نامتوازن باعث آشفتگی در نظام آموزش بین‌المللی روسیه شد [۲۱]. در حال حاضر جذب دانشجویان خارجی در این کشور ترکیبی از رویکرد سیاسی (میراث شوروی)، اقتصادی (درآمدزایی) و فرهنگی (قدرت نرم) است [۲۲].

ب) دلایل و رویکردهای جذب دانشجویان: روسیه تلاش کرده است با برنامه‌هایی مثل پروژه ۵-۱۰۰ (حضور ۵ دانشگاه در بین ۱۰۰ دانشگاه برتر جهان) و افزایش کیفیت دانشگاه‌ها اعتبار علمی خود را ارتقا دهد. در زمینه سیاسی از دیپلماسی علمی برای تقویت روابط با کشورهای آسیایی و آفریقایی استفاده کرده است و همچنین در جهت سیاست‌های قدرت نرم و حفظ میراث شوروی از کشورهای دوست دانشجویان جذب می‌کند [۲۳]. در سال‌های اخیر رویکرد برنامه‌ریزی متمرکز، تقویت قدرت نرم، نفوذ فرهنگی بر کشورهای همسایه و دیپلماسی آموزشی را با رویکرد اقتصادی و درآمدزایی از آموزش عالی خصوصی در کنار هم فعال کرده است. با توجه به سابقه علمی و فناوری و داشتن چندین برنده نوبل توجه ویژه‌ای به جذب دانشجویان برجسته از لحاظ علمی و پژوهشی دارد.

ج) بازیگران کلیدی حوزه دانشجویان خارجی در روسیه: در زمینه جذب دانشجویان خارجی نهادها و سازمان‌های گوناگونی فعال هستند که در ادامه برخی از آنها معرفی می‌شود.

■ **وزارت علوم و آموزش عالی:** این وزارتخانه مسئولیت اصلی سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کلان آموزش عالی در روسیه و هدایت دانشگاه‌ها و اجرای برنامه‌های گوناگون در حوزه بین‌المللی شدن آموزش عالی و جذب دانشجویان خارجی را برعهده دارد. همچنین مسئولیت سایت

1. Ministry of Science and Higher Education of the Russian Federation

studyinrussia.ru برای ثبت نام از متقاضیان با این وزارتخانه است.

■ **آژانس فدرال امور کشورهای مستقل مشترک المنافع، هموطنان مقیم خارج از کشور و همکاری های بشردوستانه بین المللی:**^۱ این سازمان، در سال ۲۰۰۸ به عنوان مرجع اصلی برای دیپلماسی عمومی روسیه از طریق ترویج زبان، علم، فرهنگ و هنر روسیه در کشورهای دیگر تأسیس شد. وظیفه سازماندهی رویدادهایی مانند نمایشگاه‌ها، اجلاس‌ها، مسابقات و جشنواره‌های بین المللی را بر عهده دارد. این نهاد نقش کلیدی در تبلیغ آموزش عالی روسیه در جهان را دارد و مسئول انتخاب دانشجویان برای بورسیه است.

■ **مراکز علم و فرهنگ روسیه:**^۲ مراکز علم و فرهنگ روسیه با هدف ارتقای روابط دوستانه و همکاری در زمینه علم، فرهنگ و آموزش با کشور میزبان فعال هستند. این مراکز وابسته به آژانس همکاری های انسانی و بین المللی هستند و مسئولیت تأیید صلاحیت و پذیرش متقاضیان جهت بورس تحصیلی دولتی روسیه بر عهده این مراکز است.

■ **مراکز دوستی ملل:**^۳ مراکز دوستی ملل در روسیه نقش مهمی در تعاملات دانشجویان خارجی ایفا می کنند. این مکان ها بستری برای تعامل فرهنگی، یادگیری زبان و ایجاد روابط بین المللی فراهم می کنند. برخی دانشگاه ها برنامه هایی برای آشنایی دانشجویان با فرهنگ روسیه، جشن های ملی و فعالیت های گروهی در این مراکز برگزار می کنند. یکی از فعالیت های آنها، سازماندهی جشنواره بین المللی جوانان^۴ در مسکو است که جهت تأثیر گذاری روی دانشجویان خارجی برگزار می شود.

در روسیه نقش سیاست گذاری و برنامه ریزی کلان بر عهده وزارت علوم و آموزش عالی و نقش اجرای برنامه جذب بیشتر بر عهده آژانس همکاری ها و دیگر دستگاه های مرتبط مثل دانشگاه ها، اداره مهاجرت و مراکز علم و فرهنگ است.

د) راهبردها و اقدامات جذب دانشجوی: کشور روسیه علاوه بر ایجاد نهادهای گوناگون برای تقویت زیست بوم دانشجویان خارجی، اقدامات و فعالیت های مشخصی در این زمینه انجام می دهد که از جمله می توان به موارد زیر اشاره کرد:

■ **بورسیه های دولتی:** دولت روسیه به صورت گسترده به دانشجویان خارجی کمک هزینه تحصیلی ارائه می کند. سالیانه تا ۱۸۰۰۰ دانشجوی خارجی توسط دولت روسیه می شوند. برنامه open door یکی از این برنامه هاست.

■ **بورس کوتاه مدت:** بورس های کوتاه مدت شامل دوره های آموزش زبان روسی (پادفک) به مدت ۶ تا ۱۲ ماه و کارگاه ها و مدارس تابستانی هستند. لازم به ذکر است که اکثر این بورس ها از طریق وب گاه رسمی مشخصی (Education in Russia) قابل جستجو و ثبت نام هستند.

■ **اشتغال دانشجویی:** از سال ۲۰۲۰، قوانین روسیه برای اجازه اشتغال دانشجویان خارجی تسهیل شد. مجوز کار دانشجویی توسط اداره کل مهاجرت وزارت کشور صادر می شود. با این مجوز دانشجوی می تواند در شهر محل دانشگاه خود، کار کند. مشاغل مانند دستیار تدریس و پژوهش، پژوهشگری، کار در کتابخانه یا بخش های اداری دانشگاه، آموزش زبان خارجه و ترجمه متون، بازاریابی و گردشگری و صنایع خدماتی بیشترین تقاضا را دارند.

■ **برنامه های فرهنگی و اجتماعی:** برنامه گوناگونی شامل جشنواره های بین المللی دانشجویی، نمایشگاه ها و برنامه های هنری؛ بازدید از موزه ها، بناهای تاریخی و شهرهای مهم؛ برنامه های تفریحی، مسابقات ورزشی و سفرهای گروهی به طبیعت برگزار می گردد. کنفرانس های علمی و کارگاه های مهارت های نرم؛ انجمن ها و حلقه های دانشجویی محل هایی هستند که دانشجویان با هم در تعامل بیشتر قرار می گیرند.

■ **تبادلات بین المللی:** روسیه برای تبادل دانشجو، استاد و پژوهشگر توافق نامه های دوجانبه با دانشگاه های کشورهای مختلف امضا کرده است؛ برنامه های ارasmus و سایر پروژه های اروپایی؛ دوره های مشترک و دو مدرکی با دانشگاه های بین المللی، به ویژه در رشته های پزشکی، مهندسی و علوم انسانی؛ کارآموزی و پروژه های تحقیقاتی مشترک از جمله این برنامه ها هستند.

1. Federal Agency for the Commonwealth of Independent States Affairs, Compatriots Living Abroad, and International Humanitarian Cooperation (Rossotrudnichestvo)

2. Russian Centers of Science and Culture (RCSC)

3. House of Friendship

4. International Youth Festival

در جدول ۶ نتایج بررسی سه کشور ایران، ترکیه و روسیه مشاهده می‌شود. مقایسه این سه کشور در ابعاد ذکر شده برای کشور مادرهای مفیدی دارد. از جمله توجه به افت کیفیت آموزش عالی ناشی از تغییر ناگهانی رویکرد روسیه از برنامه‌ریزی متمرکز به نامتمرکز در دهه ۱۹۹۰؛ برای ایران اهمیت دارد. همچنین مشارکت دانشگاه‌های ترکیه در برنامه‌ریزی و سیاستگذاری نیز آموزنده است. توجه به تنوع جذب؛ راهبرد جامع بازاریابی و مشارکت بیشتر ذی‌نفعان از دیگر نکات آموزنده هستند.

جدول ۶. مقایسه شاخص‌های سه کشور ایران، ترکیه و روسیه

متغیر	ایران	روسیه	ترکیه
بستر زمینه	سابقه محدود، منطقه غرب آسیا، خاور میانه، مشکل تعامل با غرب	سابقه زیاد، نفوذ در کشورهای همسوس، مشکل تعامل با غرب	سابقه محدود، منطقه اور آسیا و آفریقا، تعامل با شرق و غرب
دلایل و رویکرد	گفتمان انقلاب اسلامی، گردش مالی، رویکرد متمرکز	قدرت نرم پسا شوروی، پروژهمحور، رویکرد متمرکز	نفوذ فرهنگی آناتولی، تبادل علمی، ترکیبی از تمرکز و عدم تمرکز
راهبردها و اقدامات	جذب محدود، منابع درسی بومی، آموزش به زبان فارسی	جذب منطقه‌ای، منابع درسی بومی، زبان روسی و انگلیسی، بورس‌های گسترده	جذب متنوع، منابع درسی بومی و جهانی، زبان ترکی و انگلیسی، بازاریابی هدفمند
بازیگران اصلی	سازمان امور دانشجویان، نهاد مقام معظم رهبری در دانشگاه، نهادهای معرف، شورای عالی انقلاب فرهنگی	وزارت آموزش عالی، آژانس همکاری‌ها و دانشگاه‌های دولتی و خصوصی	شورای آموزش عالی، دانشگاه‌های دولتی و خصوصی، ی.ت.ب
ذی‌نفعان اصلی	دانشجویان خارجی، نهادهای فرهنگی و معرف (دستگاه‌های عضو شورای راهبردی سیاستگذاری کلان برای دانشجویان خارجی که مأموریت مشخص و دفاتر نمایندگی در خارج از کشور دارند که در راستای گسترش تعاملات بین جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورها فعالیت دارند).	دانشجویان خارجی و نهادهای علمی و صنعتی	دانشجویان داخلی و خارجی و تاحدودی بازار کار و جامعه

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

۴. جمع‌بندی

جذب دانشجویان خارجی و تحقق هدف‌گذاری قانون برنامه هفتم پیشرفت در ایران نیازمند تدوین نقشه راه سیاستی در سطوح گوناگون جهانی، منطقه‌ای، ملی و نهادی است. دستگاه‌های گوناگون در سطح ملی باید به یک چشم‌انداز مشترک در زمینه جذب دانشجوی خارجی دست یابند. تنها با داشتن یک چشم‌انداز مشترک و رویکرد منسجم و همه‌جانبه است که آموزش عالی ایران می‌تواند در سطح جهانی و منطقه‌ای رقابت کند. اما انفعال دستگاه‌ها در طی سال‌های اخیر به‌ویژه در رابطه با اجرای مصوبات و مقررات و فراهم‌سازی زیرساخت‌های لازم، توفیق در این زمینه را با تردید جدی مواجه کرده است. در زیر فهرستی از مصوبات معطل مانده آمده است.

جدول ۷. مصوبات معطل مانده در حوزه دانشجویان بین الملل

مسئول اجرا و پیگیری	موضوع	مصوبه
سازمان امور دانشجویان	تأسیس کانون دانش‌آموختگان بین‌المللی	ماده (۵) آیین‌نامه تسهیل جذب دانشجویان بین‌المللی مصوب ۱۴۰۳ هیئت‌وزیران
وزارت کشور	امکان دریافت ۴ ماه ویزای پس از تحصیل برای تمامی دانش‌آموختگان غیر ایرانی	ماده (۱۲) آیین‌نامه تسهیل جذب دانشجویان بین‌المللی مصوب ۱۴۰۳ هیئت‌وزیران
سازمان امور دانشجویان	آماده‌سازی بستر الکترونیکی جهت دسترسی سازمان‌های معرف به وضعیت تحصیلی دانشجویان	بند «۹» ماده (۱۳) آیین‌نامه اعطای بورس تحصیلی به دانشجویان غیر ایرانی
شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیر ایرانی	معیارهای نامناسب و غیر عملی برای ارزیابی مؤسسات جذب دانشجو (تأکید بر تعداد جذب است)	ردیف «۱» جدول ماده (۳) شیوه‌نامه اجرایی آیین‌نامه مؤسسات جذب
شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیر ایرانی	تهیه شیوه‌نامه دوره‌های آموزشی و فرصت‌های مطالعاتی کوتاه‌مدت مهارتی و کاربردی طی ۶ ماه	بند «۷» ماده (۷) آیین‌نامه بورس کوتاه‌مدت؛ فرصت تحقیقاتی و دوره‌های کوتاه‌مدت
شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیر ایرانی	تهیه و تصویب شیوه‌نامه تفاهم‌نامه‌های بورس بین‌دولتی طی ۶ ماه	بند «۲» از ماده (۹) آیین‌نامه اعطای بورس تحصیلی به دانشجویان غیر ایرانی
سازمان امور دانشجویان	تهیه شیوه‌نامه اجرایی نحوه برگزاری کلاس‌های تقویتی طی ۳ ماه	بند «۵» از ماده (۱۳) آیین‌نامه اعطای بورس تحصیلی به دانشجویان غیر ایرانی
شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیر ایرانی	رصد وضعیت دیگر کشورها؛ ارزیابی مستمر سیاست‌ها و تهیه گزارش‌های تحلیلی، ارزیابی مستمر نگرش و رضایت‌مندی دانشجویان خارجی	نقشه راه اجرایی‌سازی سیاست‌های کلی فرایندهای مرتبط با دانشجویان غیر ایرانی
شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیر ایرانی	لزوم تخصیص سرانه فرهنگی برای هر دانشجوی خارجی	
شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیر ایرانی	ظرفیت‌سنجی و هدف‌گذاری دقیق برای تعداد جذب دانشجوی بین‌المللی به شیوه الکترونیکی	شیوه‌نامه نحوه صدور مجوز دوره‌های آموزش الکترونیکی برای دانشجویان غیر ایرانی
شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیر ایرانی	تهیه شیوه‌نامه آموزش مجازی آموزش فارسی همچنین تهیه شیوه‌نامه‌های اجرایی آیین‌نامه صدور مجوز و ارزیابی مراکز آرفا طی ۶ ماه	بندهای «۱۳» و «۱۷» از ماده (۶) آیین‌نامه نحوه صدور مجوز و ارزیابی مراکز آرفا
سازمان امور دانشجویان	اعلام اسامی مراکز آموزش زبان فارسی	
سازمان امور دانشجویان	اعلام اسامی دانشگاه‌های دارای مجوز جذب دانشجو	آیین‌نامه صدور مجوز و تعیین سقف پذیرش
سازمان امور دانشجویان	اعلام اسامی کارگزاری‌های لغو مجوز شده	آیین‌نامه تشکیل و فعالیت مؤسسات جذب
مجلس شورای اسلامی	داشتن حساب ارزی در بانک‌های تجاری برای دانشگاه‌های دولتی غیر قانونی است؛ در نتیجه آنها نمی‌توانند شهریه دانشجویان را به صورت ارزی از دانشجو دریافت کنند.	ماده (۴۹) قانون بانک مرکزی

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

پیشنهادها

- **اتخاذ رویکرد ترکیبی از درآمدزایی، قدرت نرم فرهنگی و توسعه علمی؛** به‌عنوان رویکرد اصلی بین‌المللی شدن آموزش عالی ایران؛ زیرا تغییر جهت ناگهانی از گفتمان «فرهنگی انقلاب اسلامی» به گفتمان «اقتصادی درآمدزایی» در جذب دانشجویان خارجی می‌تواند خسارت‌بار باشد؛
- **تمرکز بر ارتباطات بین‌المللی از نوع جنوب-جنوب؛** از جمله تعاملات سیاسی و اقتصادی با کشورهای پرجمعیت منطقه (پاکستان، هند و مصر) و کشورهای فلات فرهنگی ایران (آسیای مرکزی و قفقاز) از اهمیت زیادی برخوردار است؛
- **طراحی و اجرای برنامه‌های فرهنگی؛** مخصوص دانشجویان خارجی با همکاری دستگاه‌های رسمی و غیررسمی مثل نهادهای اجتماعی و همچنین از طریق ارتباطات مجازی و از راه دور با خانواده‌های دانشجویان خارجی در طراحی این فرایند؛
- **رصد مستمر وضعیت دیگر کشورها؛** ارزیابی مستمر سیاست‌ها و تهیه گزارش‌های تحلیلی، ارزیابی مستمر نگرش و رضایت‌مندی دانشجویان بین‌المللی طبق وظایف مشخص شده در نقشه راه اجرایی‌سازی سیاست‌های کلی فرایندهای مرتبط با دانشجویان غیرایرانی، مصوب شورای راهبردی سیاست‌گذاری کلان برای دانشجویان خارجی در سال ۱۴۰۰؛
- **فراهم‌سازی زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری لازم؛** (از جمله سرورهای مناسب، شبکه امن و پایدار و رابط کاربری پیشرفته، محتوای دروس الکترونیکی و راهبران آموزش‌دیده) برای ارائه آموزش الکترونیک با کیفیت؛
- **حضور موردی نمایندگان دستگاه‌هایی ذی‌ربط؛** (وزارت صمت، گردشگری و میراث فرهنگی، کشور، بانک مرکزی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، سازمان برنامه و بودجه، صدا و سیما، نیروی انتظامی و شهرداری) در کارگروه‌های پذیرش و رصد، ارزیابی و نظارت و همچنین شورای فرهنگی؛
- **حضور رؤسا و معاونان بین‌الملل برخی از دانشگاه‌ها** (ترجیحاً ترکیبی از دانشگاه‌های بزرگ و متوسط) که جمعیت دانشجوی خارجی قابل توجهی دارند در شورای راهبردی سیاست‌گذاری کلان برای دانشجویان خارجی و شورای عالی برنامه‌ریزی و مدیریت امور دانشجویان غیرایرانی و شورای فرهنگی دانشجویان غیرایرانی؛
- **افزایش تعداد دانشجویان بورسیه با مشارکت دیگر ذی‌نفعان** همچون صنایع و نهادهای غیردولتی در تأمین هزینه بورس‌های تحصیلی (تعریف بورس‌های جدید صنایع، مراکز مذهبی، وقف و خیریه)؛
- **تدوین آیین‌نامه جامع بازاریابی** توسط شورای عالی مدیریت و برنامه‌ریزی و توجه به مشارکت سازمان‌های دولتی و خصوصی. آیین‌نامه باید به‌استفاده از فضای مجازی، تنوع بخشی کشورهای هدف و انسجام بین‌دستگاهی توجه ویژه داشته باشد؛
- **تکمیل فرایندهای اطلاع‌رسانی و پذیرش دانشجو** در وب‌گاه <https://studyiniran.saorg.ir> برای دانشگاه‌های وزارت علوم و وب‌گاه <https://educationiran.ir> برای وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و همچنین اتخاذ تدابیری برای هم‌افزایی این دو وب‌گاه؛
- **تهیه شیوه‌نامه تفاهم‌نامه‌های بورس بین‌دولتی،** طبق بند «۲» ماده (۹) آیین‌نامه بورس تحصیلی، شیوه‌نامه اجرایی دوره‌های کوتاه‌مدت مهارتی و کاربردی طبق بند «۷» ماده (۷) آیین‌نامه بورس کوتاه‌مدت؛ فرصت تحقیقاتی و دوره‌های کوتاه‌مدت و تهیه شیوه‌نامه آموزش مجازی زبان فارسی طبق بند «۱۳» ماده (۶) آیین‌نامه نحوه صدور مجوز و ارزیابی مراکز آزا؛
- **پیش‌بینی یک نظام سنجش عادلانه (کنکور) جهت ارزیابی توانایی علمی دانشجویان بورسیه** در آیین‌نامه بورس تحصیلی؛
- **یجاد یک میز تخصصی با عنوان «مطالعات دانشجویان خارجی»** زیر نظر کنسرسیوم مطالعات دانشجویی مستقر در سازمان امور دانشجویان؛
- **تکمیل سامانه جامع ادب و ایجاد شبکه الکترونیک بین‌دستگاهی،** جهت دسترسی سازمان‌های معرف به وضعیت تحصیلی دانشجویان بورسیه طبق بند «۹» ماده (۱۳) آیین‌نامه بورس تحصیلی؛

- **صدور ویزای پس از تحصیل** برای تمامی دانش‌آموختگان غیرایرانی طبق ماده (۱۲) آیین‌نامه تسهیل جذب؛
- برگزاری برنامه‌های ملی همچون جایزه ثریا، جشنواره فرهنگ ملل، مسابقات فرهنگی و ورزشی؛
- **تسهیل فرایندهای مالی و ارزی دانشگاه‌های دولتی** و صدور مجوز استفاده از حساب ارزی و بهره‌گیری از رمزارز به دانشگاه‌های برتر؛
- **تأسیس و حمایت از تشکیل کانون‌های دانش‌آموختگان خارجی** وفق ماده (۵) آیین‌نامه تسهیل جذب دانشجویان بین‌المللی مصوب ۱۴۰۳؛
- **معرفی و تبلیغ** هرچه بیشتر مزایای در نظر گرفته شده همچون اقامت ویژه، مجوز اشتغال، خدمات بانکی و مجوز خروج و مراجعت مکرر در دو تسهیل جذب دانشجویان بین‌المللی (تیرماه ۱۴۰۳) و آیین‌نامه نخبگان غیرایرانی (۱۴۰۱) توسط سازمان صدا و سیما، سازمان امور دانشجویان، بنیاد نخبگان و معاونت علمی و فناوری (سازمان توسعه همکاری‌های علمی و فناوری)؛
- **توجه به پژوهش‌های کاربردی** برای شناخت و ارتقای وضعیت دانشجویان خارجی اهمیت دارد. پیشنهاد مشخص ایجاد یک میز تخصصی با عنوان «مطالعات دانشجویان خارجی» زیر نظر کنسرسیوم مطالعات دانشجویی که به تازگی توسط سازمان امور دانشجویان و سه مؤسسه وابسته به وزارت علوم راه‌اندازی شده است. همچنین ارائه گزارش‌های سالیانه از عملکرد شوراهای عالی، کارگروه‌ها و سازمان‌های مرتبط مثل سازمان امور دانشجویان و مرکز خدمات دانشجویان به افزایش شفافیت و رقابت سالم کمک می‌کند و برای انجام پژوهش و پیگیری امور لازم است؛
- **توسعه سامانه الکترونیکی دریافت شکایات** برای کارگروه رصد، ارزیابی و نظارت؛ ایجاد سامانه‌های ارتباطی بین سازمان‌های ذی‌ربط و دانشگاه‌ها، دسترسی سازمان‌های معرف به وضعیت تحصیلی دانشجویان بورسیه از دیگر مواردی است که باید بر بستر الکترونیک در دسترس قرار گیرد؛
- **ارزیابی جامع از میزان تقاضا و ظرفیت آموزش الکترونیک** و هدف‌گذاری عددی تعداد دانشجوی مجازی نسبت به هدف کل (۳۲۰ هزار دانشجو) ضرورت دارد. هدف‌گذاری جذب تعداد دانشجویان الکترونیک باید در برنامه راهبردی دانشگاه‌ها مشخص شود؛
- **ایجاد تشکل‌های غیرسیاسی و کانون‌های فرهنگی و شوراهای صنفی** طبق ماده (۴) آیین‌نامه تسهیل جذب در راستای هدایت غیرمستقیم فرهنگی دانشجویان با مشارکت خود دانشجویان و هم‌جوشی و تعامل واقعی با فرهنگ و اجتماع ایرانی-اسلامی ضروری است؛
- **ایجاد امکان اشتغال پاره‌وقت** (حداقل ۲۰ ساعت در هفته) برای دانشجوی خارجی به علت مضیقه‌های مالی اهمیت زیادی دارند. طبق ماده (۱۲۰) قانون کار، اتباع بیگانه باید روادید ورود با «حق کار مشخص» داشته باشند. توصیه می‌شود صدور ویزای تحصیلی همراه با حق کار در برخی از زمینه‌های مشخص باشد. دانشگاه‌ها می‌توانند فرصت‌های اشتغال پاره‌وقت در مراکز اداری خود (کتابخانه، دفاتر اداری، آموزش و پژوهش؛ فناوری اطلاعات، غذا و تغذیه، خوابگاه؛ واحدهای ورزشی و فرهنگی) برای دانشجویان فراهم کنند؛
- **توجه ویژه به برگزاری برنامه‌های ملی** همچون جایزه ثریا، جشنواره فرهنگ ملل، مسابقات فرهنگی و ورزشی.

- [۱] عمادی، زهرا (۱۴۰۴). برنامه جذب دانشجویان خارجی در افق برنامه هفتم پیشرفت. سازمان امور دانشجویان.
- [۲] اسماعیلی، میترا و خوش گفتار، حمید و ملاباشی، محمود (۱۳۹۲). نگرشی بر سه دهه فعالیت‌های آموزش عالی در حوزه دانشجویی ۱۳۹۰-۱۳۶۰. سازمان امور دانشجویان: تهران.
- [۳] مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۴۰۲). چالش‌ها و راهکارهای جذب دانشجویان بین‌المللی در ایران. شماره مسلسل ۱۹۱۴۹.
- [۴] خرمی، سمانه و خورسندی طاسکوه، علی و عباسپور، عباس و غیاثی ندوشن، سعید و برزویان، صمد (۲۰۲۴). بررسی عوامل مؤثر در بین‌المللی شدن در خانه برای دانشگاه‌های تخصصی: مطالعه‌ای فراترکیب. مجله آموزش عالی ایران، ۲۰۲۴.
- <https://ihej.ir/article-1-2028-fa.html>.
- [5] Knight Jane (2012). Student mobility and internationalization: Trends and tribulations. *Research in Comparative and International Education*, 2012. 7(1): p. 20-33.
- [6] Knight Jane (2004). Internationalization remodeled: Definition; approaches; and rationales. *Journal of studies in international education*, 2004. 8(1): p. 5-31.
- [۷] خورسندی، علی (۱۳۹۵). آموزش عالی بین‌المللی، استراتژی‌ها و شرایط امکان. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- [۸] اصغری، فیروزه (۱۳۹۶). درآمدی بر سیاست بین‌المللی سازی آموزش عالی در ایران. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- [9] Marginson Simon; Van der Wende, Marijk (2009). The new global landscape of nations and institutions, in *Higher Education to 2030, Volume 2: Globalisation*. OECD Publishing: Paris. p. 17-62.
- [10] Bamberger Annette; Morris Paul (2024). Critical perspectives on internationalization in higher education: commercialization; global citizenship; or postcolonial imperialism? *Critical Studies in Education*, 2024. 65(2): p. 128-146. DOI: <https://doi.org/10.1080/17508487.2023.2233572>
- [11] Tight Malcolm (2022). Internationalisation of higher education beyond the West: challenges and opportunities—the research evidence. *Educational Research and Evaluation*, 2022. 27(3-4): p. 239-259. DOI: <https://doi.org/10.1080/13803611.2022.2041853>.
- [12] Uzhegova Dina (2019). *Internationalisation of higher education in Russia: looking East*. University of Melbourne: Melbourne.
- [13] De Wit Hans; Deca Ligia (2020). Internationalization of higher education; challenges and opportunities for the next decade, in *European Higher Education Area: Challenges for a New Decade*. Springer: Cham. p. 3-11.
- [14] Statistics UNESCO Institute for (2025). *UIS Data Centre*. 2025; Available from: <http://data.uis.unesco.org/>.
- [۱۵] سازمان امور دانشجویان (۱۴۰۳). گزارش عملکرد دولت سیزدهم ۱۴۰۳-۱۴۰۰.

[۱۶] مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست‌جمهوری (۱۴۰۰). اقدامات و دستاوردهای دولت تدبیر و امید ۱۴۰۰-۱۳۹۲، جلد اول. تهران.

[۱۷] سازمان امور دانشجویان (۱۴۰۴). آیین‌نامه‌ها و مصوبات شورای راهبردی سیاستگذاری دانشجویان خارجی. ۱۴۰۴.

<https://iso.saorg.ir>.

[18] Saraç Yekta (2019). Higher Education System in Turkey. Available from: <https://www.yok.gov.tr/index.php/en/page/our-publications-t1Buk>.

[19] Tutar Huseyin (2024). Turkey's Policies of International Students and Scholarships Practices, in Scholarship Models around the Globe-Embracing Diversity, New Trends and Opportunities. IntechOpen.

[20] Y.T.B. (2022). Annual Report. Available from: <https://turkiyeburslari.gov.tr/>.

[21] Smolentseva Anna, Huisman Jeroen, Froumin Isak (2018). Transformation of Higher Education Institutional Landscape in Post-Soviet Countries: From Soviet Model to Where?, in 25 years of transformations of higher education systems in post-soviet countries: Reform and continuity, J. Huisman, A. Smolentseva, and I. Froumin, Editors. Springer: p. 1-43.

[22] Malinovskiy Sergey, Chankseliani Maia (2024). International Student Recruitment in Russia: Heavy-Handed Approach and Soft Power Comeback, in International Status Anxiety and Higher Education. Springer. p. 281-307.

[23] Makeeva Elena, Kulinich Marina, Yakovleva Inessa (2021). Adaptation of international students: Challenges and solutions. Journal of Intercultural Communication, 2021. 21(3): p. 41-54.

[۲۴] مصاحبه پژوهشگر با دکتر دلاور، مدیر کل اعضای هیئت علمی و دانشجویان بین‌الملل دانشگاه تهران، در تاریخ ۹ تیرماه ۱۴۰۴.

گزیده سیاستی

در جذب دانشجوی خارجی اتخاذ رویکرد ترکیبی شامل درآمدزایی، قدرت نرم فرهنگی و توسعه علمی الزامی است. تمرکز بر ارتباطات بین‌المللی از نوع جنوب - جنوب و توجه به امور فرهنگی دانشجویان از طریق بهبود تعاملات بین‌دستگاهی و تقویت تشکلهای دانشجویی اهمیت دارد.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir